

Quickscan

leerlingendaling PO en VO

Schoolbesturen, gemeenten, provincies

Frank Scholten
Janneke Huizenga

Inhoudsopgave

1	Inleiding.....	4
2	Schoolbesturen PO	5
	2.1 Respons	5
	2.2 Vragen	6
	2.3 Indicatoren	12
	2.4 Vergelijking tussen 2015 en 2016.....	14
3	Schoolbesturen VO	18
	3.1 Respons	18
	3.2 Vragen	19
	3.3 Indicatoren	26
	3.4 Vergelijking tussen 2015 en 2016.....	27
4	Gemeenten PO	31
	4.1 Respons	31
	4.2 Vragen	32
	4.3 Indicatoren	35
	4.4 Vergelijking tussen 2015 en 2016.....	37
5	Gemeenten VO	39
	5.1 Respons	39
	5.2 Vragen	40
	5.3 Indicatoren	44
	5.4 Vergelijking tussen 2015 en 2016.....	46
6	Provincies	48
	6.1 Respons	48
	6.2 Vragen	48
7	Bijlagen.....	52
	7.1 Open vragen schoolbesturen PO	52
	7.2 Open vragen schoolbesturen VO.....	60
	7.3 Open vragen gemeenten PO	63
	7.4 Open vragen gemeenten VO	66
	7.5 Open vragen provincies.....	69

1 Inleiding

Voor u ligt het rapport *Quickscan leerlingendaling PO en VO*. In zowel 2015 als 2016 is er in opdracht van het ministerie van OCW een quickscan uitgevoerd naar leerlingendaling in het PO en VO. In dit rapport geven we de uitkomsten van de quickscan uit 2016 weer. In de hoofdstukken 2-5 ziet u de uitkomsten voor de verschillende groepen respondenten weergegeven in tabellen. Gemeenten met zowel PO als VO binnen hun gemeentegrenzen zijn twee keer bevraagd, deze uitkomsten ziet u in H4 en H5. Aan het einde van elk hoofdstuk vergelijken we de metingen uit 2015 en 2016 met elkaar.

2 Schoolbesturen PO

2.1 Respons

	Respons	Landelijk	Percentage
Schoolbesturen	496	945	52%

Categorie leerlingendaling¹ (N=496)

	Respons (N)	Landelijk
1 (0% of groei)	25% (125)	30%
2 (1-10%)	44% (218)	44%
3 (11-20%)	27% (134)	24%
4 (21-30%)	3% (17)	3%
5 (31% of meer)	0% (2)	0%

Scholen in één of meerdere gemeenten (N=496)

	Respons	Landelijk
Één gemeente	67%	71%
Meerdere gemeenten	33%	29%

Denominatie (N=496)

	Respons	Landelijk
Algemeen bijzonder	14%	16%
Antroposofisch	1%	2%
Evangelisch	0%	0%
Gereformeerd	0%	0%
Gereformeerd vrijgemaakt	1%	1%
Interconfessioneel	0%	0%
Islamitisch	2%	2%
Joods	0%	0%
Onbekend	0%	1%
Openbaar	14%	15%
Overige	14%	10%
Protestants-Christelijk	33%	32%
Reformatorisch	5%	5%
Rooms-Katholiek	16%	16%

¹ Deze indeling is gebaseerd op de krimpprognose 2015-2025 van DUO. De schoolbesturen zijn in overleg met OCW in groepen ingedeeld op basis van de relatieve leerlingendaling (%) binnen de gemeente waarin het schoolbestuur gevestigd is.

Provincie (N=496)

	Respons	Landelijk
Drenthe	3%	3%
Flevoland	2%	2%
Friesland	6%	6%
Gelderland	17%	16%
Groningen	3%	3%
Limburg	3%	3%
Noord-Brabant	13%	11%
Noord-Holland	11%	14%
Overijssel	9%	8%
Utrecht	10%	10%
Zeeland	4%	5%
Zuid-Holland	18%	21%

Bestuursgrootte o.b.v. aantal leerlingen (N=496)

	Respons	Landelijk
Kleiner dan 200	15%	18%
200 – 399	19%	21%
400 – 1199	20%	20%
1200 – 2499	24%	20%
2500 of meer	22%	21%
Onbekend	1%	1%

Representativiteit

Op veel relevante kenmerken (categorie leerlingendaling, scholen in één of meerdere gemeenten, denominatie, provincie en bestuursgrootte) is de respons representatief voor de schoolbesturen in Nederland. Dit betekent dat de resultaten van de Quickscan geen vertekening laten zien ten opzichte van de landelijke situatie. Er is daarom geen geweging toegepast op de resultaten.

2.2 Vragen

In deze paragraaf worden de gegeven antwoorden in percentages weergegeven per vraag. Hierbij wordt een uitsplitsing gemaakt in de vijf krimpcategorieën die door ons zijn vastgesteld op basis van de leerlingprognoses (zie 1.1).

In hoeverre ervaart u daling van het leerlingenaantal als gevolg van demografische krimp bij één of meerdere scholen binnen uw schoolbestuur? (N=496)

	Totaal	1	2	3	4	5
Helemaal niet	27%	44%	24%	16%	12%	0%
In enige mate	30%	32%	36%	22%	6%	0%
In redelijke mate	19%	11%	20%	23%	18%	0%
In hoge mate	19%	10%	16%	26%	53%	100%
In zeer hoge mate	6%	2%	4%	13%	12%	0%

Voor hoeveel jaar vooruit maakt u prognoses van het aantal leerlingen? (N=496)

	Totaal	1	2	3	4	5
0	0%	0%	0%	0%	0%	0%
1-4	44%	53%	40%	42%	3435%	50%
5	25%	22%	29%	21%	12%	0%
6-9	4%	7%	2%	6%	0%	50%
10	11%	6%	12%	14%	18%	0%
11-14	0%	0%	0%	2%	0%	0%
15 of meer	15%	14%	13%	15%	24%	0%

Hoeveel scholen denk u dat u de komende 5 jaar moet sluiten en/of fuseren? (N=496)

	Totaal	1	2	3	4	5
0	62%	78%	63%	51%	41%	50%
1	15%	10%	14%	20%	18%	50%
2	11%	7%	11%	13%	18%	0%
3	5%	1%	6%	6%	12%	0%
4	2%	2%	1%	5%	0%	0%
5 of meer	4%	4%	2%	4%	12%	0%

In welke mate ervaart u leerlingendaling in het primair onderwijs als een bedreiging voor de scholen in uw schoolbestuur? (N=496)

	Totaal	1	2	3	4	5
Helemaal niet	28%	43%	26%	16%	29%	0%
In enige mate	39%	42%	44%	34%	12%	0%
In redelijk mate	19%	8%	18%	27%	41%	50%
In hoge mate	12%	6%	9%	20%	18%	50%
In zeer hoge mate	2%	2%	3%	3%	0%	0%

Welke gevolgen heeft leerlingendaling in het primair onderwijs binnen uw bestuur? (N=409)

Bij deze vraag waren meerdere antwoorden mogelijk. De percentages geven aan welk deel van de besturen die deze vraag hebben ingevuld dit antwoord hebben aangegeven.

	Totaal	1	2	3	4	5
Afname inkomsten	78%	68%	77%	82%	93%	100%
Leegstand van lokalen/scholen	64%	51%	68%	69%	47%	0%
Boventalligheid van personeel	38%	31%	33%	47%	47%	100%
Fusie van scholen	35%	21%	36%	42%	40%	50%
Toename van mobiliteit en personeel	30%	25%	25%	38%	60%	0%
Vergrijzing van personeelsbestand	27%	18%	27%	36%	13%	0%
Sluiting van één of meerdere scholen	27%	21%	25%	32%	47%	0%
Leerlingendaling heeft nog geen gevolgen	18%	30%	19%	12%	7%	0%
Afname van de kwaliteit van het onderwijs	14%	13%	14%	17%	7%	0%
Afname van mobiliteit van personeel	7%	3%	7%	9%	7%	0%

In hoeverre bent u op de hoogte van wat u kunt doen om met de gevolgen van leerlingendaling in het primair onderwijs om te gaan? (N=409)

	Totaal	1	2	3	4	5
Helemaal niet	1%	2%	0%	2%	0%	0%
Onvoldoende	4%	5%	4%	3%	0%	0%
Matig	19%	25%	18%	14%	20%	50%
Voldoende	57%	51%	61%	56%	47%	50%
Goed	20%	17%	17%	25%	33%	0%

Heeft u als bestuur een plan voor het omgaan met leerlingendaling in het primair onderwijs? (N=409)

	Totaal	1	2	3	4	5
Ja	67%	56%	64%	77%	80%	100%
Nee	29%	41%	32%	21%	7%	0%
Weet ik niet	3%	2%	4%	2%	13%	0%

Bent u naar aanleiding van de leerlingendaling in het primair onderwijs samen gaan werken met een ander schoolbestuur/andere schoolbesturen? (N=409)

	Totaal	1	2	3	4	5
Nee	47%	66%	42%	44%	47%	50%
Dat zijn we van plan	20%	15%	23%	19%	13%	0%
Ja	33%	20%	35%	37%	40%	50%

Hoe krijgt deze samenwerking vorm? (N=118)

Bij deze vraag waren meerdere antwoorden mogelijk. De percentages geven aan welk deel van de besturen die deze vraag hebben ingevuld dit antwoord hebben aangegeven.

	Totaal	1	2	3	4	5
We stimuleren het uitwisselen van kennis en ervaring tussen medewerkers van de verschillende besturen	58%	59%	58%	59%	67%	0%
We hebben een gezamenlijke vervangingspool	47%	53%	42%	54%	33%	0%
We nemen deel aan een regionaal transfer centrum (rtc)	38%	53%	41%	28%	50%	0%
We hebben onze facilitaire diensten gebundeld (inkoop, administratie, ict etc.)	25%	41%	22%	24%	33%	0%
We wisselen docenten uit	19%	35%	8%	26%	33%	0%
We voeren een gezamenlijk personeelsbeleid	11%	12%	6%	20%	0%	0%

Bent u als schoolbestuur meer of minder bezig met leerlingendaling in het primair onderwijs dan vorig jaar? (N=409)

	Totaal	1	2	3	4	5
Meer	21%	17%	22%	23%	7%	50%
Minder	8%	15%	5%	9%	7%	0%
Onze inzet is gelijk aan vorig jaar	59%	68%	72%	68%	87%	50%

Welke oorzaken ziet u voor deze afname van inzet op het thema leerlingendaling in het primair onderwijs? (N=34)

Bij deze vraag was het mogelijk om meerdere antwoorden te geven. De percentages geven aan welk deel van de schoolbesturen die deze vraag hebben ingevuld dit antwoord hebben aangegeven.

	Totaal	1	2	3	4	5
De krimp(prognose) blijkt toch minder ernstig dan gedacht	53%	46%	70%	36%	100%	0%
Plannen zijn (grotendeels) gerealiseerd	38%	54%	10%	55%	0%	0%
Het is geen prioriteit meer binnen ons bestuur	9%	8%	10%	9%	0%	0%
Het is wel prioriteit binnen ons bestuur, maar we komen er niet aan toe	0%	0%	0%	0%	0%	0%

Welke oorzaken ziet u voor deze toename van inzet op het thema leerlingendaling in het primair onderwijs? (N=86)

Bij deze vraag was het mogelijk om meerdere antwoorden te geven. De percentages geven aan welk deel van de schoolbesturen die deze vraag hebben ingevuld dit antwoord hebben aangegeven.

	Totaal	1	2	3	4	5
Dit was al een prioriteit binnen ons bestuur, maar we komen nu echt tot de uitvoering	52%	33%	59%	55%	0%	0%
Informatie-uitwisseling met collega-schoolbestuurders	41%	27%	49%	38%	0%	0%
Het is nu een prioriteit binnen ons bestuur	35%	40%	34%	34%	0%	0%
Berichtgeving in landelijke media	13%	7%	15%	14%	0%	0%
Berichtgeving in lokale media	6%	7%	2%	10%	0%	0%
Informatie vanuit OCW	4%	13%	2%	0%	0%	0%
Informatie op regionale bijeenkomsten vanuit de PO-Raad	1%	7%	0%	0%	0%	0%

Voert uw bestuur op lokaal niveau, al dan niet in bestaande organen, overleg over leerlingendaling in het primair onderwijs? (N=409)

	Totaal	1	2	3	4	5
Nee	24%	41%	22%	17%	20%	0%
Dat zijn we van plan	7%	7%	8%	6%	0%	0%
Ja	69%	52%	70%	78%	80%	100%

Uw schoolbestuur heeft scholen in meerdere gemeenten. Voert uw bestuur in alle gemeenten op lokaal niveau overleg over leerlingendaling in het primair onderwijs? (N=121)

	Totaal	1	2	3	4	5
Nee	29%	25%	37%	19%	14%	0%
Ja	71%	75%	63%	81%	86%	0%

Voert uw bestuur regionaal overleg, al dan niet in bestaande organen, over leerlingendaling in het primair onderwijs? (N=409)

	Totaal	1	2	3	4	5
Nee	46%	61%	46%	36%	47%	100%
Dat zijn we van plan	5%	7%	4%	4%	7%	0%
Ja	49%	32%	49%	60%	47%	0%

Met welke partners wordt gesproken over leerlingendaling in het primair onderwijs? (N=296)
Bij deze vraag waren meerdere antwoorden mogelijk. De percentages geven aan welk deel van de besturen die deze vraag hebben ingevuld dit antwoord hebben aangegeven.

	Totaal	1	2	3	4	5
Andere scholen/schoolbesturen primair onderwijs	95%	93%	96%	95%	83%	50%
De gemeente	92%	91%	90%	93%	100%	100%
Medezeggenschapsraden	69%	71%	66%	70%	75%	50%
Besturen van kinderopvang	48%	49%	43%	53%	67%	50%
Besturen van peuterspeelzalen	46%	40%	43%	52%	50%	50%
Scholen/schoolbesturen voortgezet onderwijs	31%	29%	29%	34%	33%	100%
Aanbieders van brede school activiteiten	16%	13%	17%	16%	8%	50%
Jeugd(gezondheids)zorg (GG&GD, Bureau Jeugdzorg, Thuiszorg)	8%	9%	10%	6%	0%	50%
Welzijnsinstellingen	7%	2%	7%	8%	0%	50%
Bibliotheken	6%	0%	8%	6%	0%	0%

In welke fase bevindt het overleg over leerlingendaling met andere onderwijspartners zich binnen uw gemeente? (N=284)

	Totaal	1	2	3	4	5
In de opstartfase	34%	29%	38%	29%	42%	0%
Er is overleg met partners geweest en plannen zijn in ontwikkeling	40%	44%	39%	40%	33%	50%
Er zijn concrete werkplannen en afspraken gemaakt omtrent leerlingendaling	8%	9%	8%	8%	0%	50%
De plannen omtrent leerlingendaling zijn in uitvoering	15%	11%	13%	20%	17%	0%
De plannen omtrent leerlingendaling zijn al een keer geëvalueerd/bijgesteld	4%	7%	2%	3%	8%	0%

In hoeverre bent u tevreden over het overleg over leerlingendaling in het primair onderwijs met de andere onderwijspartners binnen uw gemeente? (N=284)

	Totaal	1	2	3	4	5
Zeer ontevreden	2%	2%	2%	1%	0%	0%
Ontevreden	9%	9%	9%	7%	8%	0%
Niet tevreden/niet ontevreden	32%	20%	35%	36%	25%	0%
Tevreden	47%	67%	41%	44%	42%	50%
Zeer tevreden	7%	0%	8%	7%	17%	0%
Weet niet	4%	2%	4%	4%	8%	50%

In welke fase bevindt het regionale overleg met de andere onderwijspartners over leerlingendaling in het primair onderwijs zich? (N=200)

	Totaal	1	2	3	4	5
In de opstartfase	36%	54%	31%	35%	43%	0%
Er is overleg met partners geweest en plannen zijn in ontwikkeling	36%	29%	40%	36%	14%	0%
Er zijn concrete werkplannen en afspraken gemaakt omtrent leerlingendaling	14%	7%	17%	13%	0%	0%
De plannen omtrent leerlingendaling zijn in uitvoering	10%	7%	9%	9%	29%	0%
De plannen omtrent leerlingendaling zijn al een keer geëvalueerd/bijgesteld	5%	4%	3%	7%	14%	0%

In hoeverre bent u tevreden over het regionale overleg met de onderwijspartners over leerlingendaling in het primair onderwijs? (N=200)

	Totaal	1	2	3	4	5
Zeer ontevreden	1%	0%	1%	0%	0%	0%
Ontevreden	6%	4%	6%	7%	0%	0%
Niet tevreden/niet ontevreden	39%	25%	44%	37%	29%	0%
Tevreden	43%	54%	39%	43%	43%	0%
Zeer tevreden	6%	0%	6%	7%	14%	0%
Weet niet	8%	18%	4%	7%	14%	0%

Heeft u behoefte aan begeleiding bij het omgaan met leerlingendaling in het primair onderwijs? (N=409)

	Totaal	1	2	3	4	5
Ja	17%	13%	16%	20%	20%	0%
Nee	83%	87%	84%	80%	80%	100%

Geeft u Oberon toestemming om de antwoorden die u heeft gegeven in het kader van de Quickscan urgentiebeleving leerlingendaling in het primair onderwijs met naam en toenaam door te geven aan het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap? (N=496)

	Totaal	1	2	3	4	5
Ja	61%	59%	66%	54%	59%	50%
Nee	39%	41%	34%	46%	41%	50%

2.3 Indicatoren

Let op!!: Alle indelingen ten aanzien van de indicatoren zijn door ons zelf gecreëerd en hebben geen geverifieerde basis. Zij dienen dan ook als hulpmiddel, en niet als vaststaand gegeven. Ook de **indicatoren** moeten niet als absoluut gegeven worden gelezen. Deze geven slechts een vereenvoudigd beeld van de werkelijkheid. Elk schoolbestuur kent zijn eigen verhaal, en raadzaam is dan ook voorzichtig om te gaan met de uitkomsten.

Indicator overleg

Schoolbesturen uit het primair onderwijs zijn gevraagd of ze op lokaal en/of regionaal niveau overleg voeren over leerlingendaling en wanneer ze overleg voeren in welke fase dit overleg over leerlingendaling in het primair onderwijs zich bevindt. Op basis van de vragen van overleg is een indicator samengesteld voor overleg. Het overleg kan zich in één van de 4 fasen bevinden (zie indeling in onderstaande tabel) Het overleg (lokaal/regionaal) dat zich in de hoogste fase bevindt is meegenomen als indicator.

Categorie	Fase
1	Geen overleg
2	Opstartfase
3	(Concrete) planning
4	Uitvoering/Evaluatie

Verdeling over indicator overleg (N = 496)

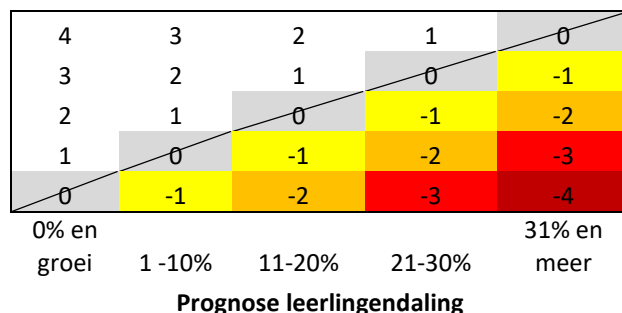
	Totaal	1 (125)	2 (218)	3 (134)	4 (17)	5 (2)
1 Geen overleg	40%	64%	39%	23%	29%	0%
2 Opstartfase	17%	9%	17%	22%	29%	0%
3 (Concrete) planning	31%	19%	34%	37%	18%	100%
4 Uitvoering/Evaluatie	12%	7%	10%	19%	24%	0%

Indicator bewustzijn leerlingendaling

Schoolbesturen uit het primair onderwijs zijn gevraagd in hoeverre leerlingendaling merkbaar is in hun gemeente/scholen. Deze gegevens zijn vervolgens vergeleken met de krimp cijfers die door OCW zijn aangeleverd (indeling in categorie leerlingendaling). Een negatieve score betekent onderschatting van de (verwachte) krimp, een positieve score overschatting. Hoe 'hogere' het cijfer, hoe meer over/onderschatting.

Bewust van leerlingendaling

Zeer hoge mate
Hoge mate
Redelijke mate
Enige mate
Helemaal niet

Verdeling over indicator bewustzijn leerlingendaling (N = 496)

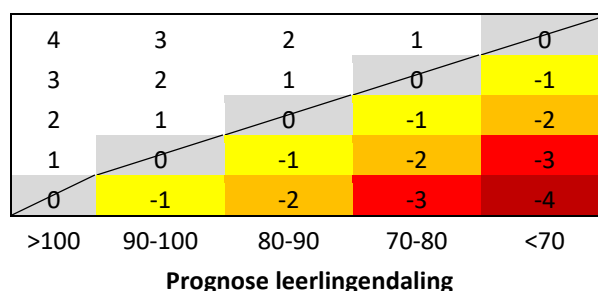
	Totaal	1 (125)	2 (218)	3 (134)	4 (17)	5 (2)
-4	1%	-	-	-	-	0%
-3	1%	-	-	-	12%	0%
-2	6%	-	-	16%	6%	0%
-1	15%	-	24%	22%	18%	100%
0	38%	44%	36%	23%	53%	0%
1	23%	32%	20%	26%	12%	-
2	13%	11%	16%	13%	-	-
3	4%	10%	4%	-	-	-
4	0%	2%	-	-	-	-

Indicator dreiging leerlingendaling

Schoolbesturen uit het primair onderwijs zijn gevraagd in hoeverre zij leerlingendaling als een bedreiging zien. Deze gegevens zijn vervolgens vergeleken met de krimp cijfers die door OCW zijn aangeleverd. Een negatieve score betekent onderschatting van de (verwachte) dreiging, een positieve score overschatting. Hoe 'hoger' het cijfer, hoe meer over/onderschatting.

Dreiging leerlingendaling

Zeet hoge mate
Hoge mate
Redelijke mate
Enige mate
Helemaal niet

Verdeling over indicator dreiging leerlingendaling (N = 496)

	Totaal	1 (125)	2 (218)	3 (134)	4 (17)	5 (2)
-4	0%	-	-	-	-	0%
-3	2%	-	-	-	29%	0%
-2	8%	-	-	16%	12%	50%
-1	20%	-	26%	34%	41%	50%
0	39%	43%	43%	27%	18%	0%
1	20%	42%	18%	20%	0%	-
2	9%	8%	9%	3%	-	-
3	2%	6%	3%	-	-	-
4	0%	2%	-	-	-	-

2.4 Vergelijking tussen 2015 en 2016²

Indicator overleg leerlingendaling

Verdeling over indicator overleg leerlingendaling 2015 (N = 328)

	Totaal	1 (64)	2 (48)	3 (82)	4 (82)	5 (52)
1 Geen overleg	34%	53%	44%	33%	22%	21%
2 Opstartfase	13%	17%	10%	12%	16%	10%
3 (Concrete) planning	26%	19%	17%	30%	28%	33%
4 Uitvoering/Evaluatie	27%	11%	29%	24%	34%	37%

Verdeling over indicator overleg leerlingendaling 2016 (N = 496)

	Totaal	1 (125)	2 (218)	3 (134)	4 (17)	5 (2)
1 Geen overleg	40%	64%	39%	23%	29%	0%
2 Opstartfase	17%	9%	17%	22%	29%	0%
3 (Concrete) planning	31%	19%	34%	37%	18%	100%
4 Uitvoering/Evaluatie	12%	7%	10%	19%	24%	0%

² Voor de meting in 2016 hebben we voor het PO, net als in 2015, prognosecijfers voor groei/krimp per gemeente gebruikt. Voor 2016 hebben we de meest recente prognoses gebruikt, namelijk die van 2015-2025.

Indicator bewustzijn leerlingendaling

Verdeling over indicator bewustzijn leerlingendaling 2015 (N = 388)

	Totaal	1 (89)	2 (60)	3 (99)	4 (87)	5 (53)
-4	2%	-	-	-	-	13%
-3	6%	-	-	-	13%	21%
-2	13%	-	-	23%	24%	13%
-1	22%	-	22%	30%	33%	28%
0	30%	46%	40%	21%	18%	25%
1	18%	35%	20%	16%	11%	-
2	7%	12%	10%	9%	-	-
3	3%	6%	8%	-	-	-
4	0%	1%	-	-	-	-

Verdeling over indicator bewustzijn leerlingendaling 2016 (N=496)

	Totaal	1 (125)	2 (218)	3 (134)	4 (17)	5 (2)
-4	1%	-	-	-	-	0%
-3	1%	-	-	-	12%	0%
-2	6%	-	-	16%	6%	0%
-1	15%	-	24%	22%	18%	100%
0	38%	44%	36%	23%	53%	0%
1	23%	32%	20%	26%	12%	-
2	13%	11%	16%	13%	-	-
3	4%	10%	4%	-	-	-
4	0%	2%	-	-	-	-

Vergelijking gemiddelde score op de indicator bewustzijn

Indicator	Gemiddelde 2015	Gemiddelde 2016	Verskil (2016-2015)	Significant (bij $p < .05$)	Effect (Cohen's D)
Bewustzijn	-0.5	0.4	0.8	Ja (.00)	Middelgroot (.62)

In bovenstaande tabel wordt de gemiddelde score op de indicator bewustzijn van alle responderende schoolbesturen weergegeven van zowel de meting in 2015 als 2016, alsmede het verschil hiertussen. Ook is af te lezen of dit verschil significant is bij een significantieniveau van 5%. In dit geval is het verschil significant. Dat betekent dat het 95% zeker is dat er een verschil bestaat tussen de metingen. Ook is de effectgrootte van dit verschil berekend. De effectgrootte zegt wat over de grootte van het verschil, en kan daardoor worden gebruikt bij de juiste interpretatie van de verschillscore.

Indicator dreiging leerlingendaling

Verdeling over indicator dreiging leerlingendaling 2015 (N = 388)

	Totaal	1 (89)	2 (60)	3 (99)	4 (87)	5 (53)
-4	1%	-	-	-	-	4%
-3	6%	-	-	-	8%	30%
-2	20%	-	-	22%	44%	36%
-1	23%	-	32%	39%	25%	17%
0	25%	31%	42%	18%	22%	13%
1	16%	40%	15%	17%	1%	-
2	6%	18%	7%	3%	-	-
3	2%	7%	5%	-	-	-
4	1%	3%	-	-	-	-

Verdeling over indicator dreiging leerlingendaling 2016 (N = 496)

	Totaal	1 (125)	2 (218)	3 (134)	4 (17)	5 (2)
-4	0%	-	-	-	-	0%
-3	2%	-	-	-	29%	0%
-2	8%	-	-	16%	12%	50%
-1	20%	-	26%	34%	41%	50%
0	39%	43%	43%	27%	18%	0%
1	20%	42%	18%	20%	0%	-
2	9%	8%	9%	3%	-	-
3	2%	6%	3%	-	-	-
4	0%	2%	-	-	-	-

Vergelijking gemiddelde score op de indicator dreiging leerlingendaling

Indicator	Gemiddelde 2015	Gemiddelde 2016	Verskil (2016-2015)	Significant (bij $p < .05$)	Effect (Cohen's D)
Dreiging	-0.4	0.1	0.6	Ja (.00)	Klein (.43)

In bovenstaande tabel wordt de gemiddelde score op de indicator dreiging van alle responderende schoolbesturen weergegeven van zowel de meting in 2015 als 2016, alsmede het verschil hiertussen. Ook is af te lezen of dit verschil significant is bij een significantieniveau van 5%. In dit geval is het verschil significant. Dat betekent dat het 95% zeker is dat er een verschil bestaat tussen de metingen. Ook is de effectgrootte van dit verschil berekend. De effectgrootte zegt wat over de grootte van het verschil, en kan daardoor worden gebruikt bij de juiste interpretatie van de verschillscore.

Samenwerking met andere schoolbesturen in 2016

Een derde van de schoolbesturen in het primair onderwijs werkt samen met andere schoolbesturen naar aanleiding van de leerlingendaling. Nog eens 20% is dat van plan. De samenwerking krijgt vorm op verschillende wijze, met name het stimuleren van uitwisselen van kennis en ervaring tussen

medewerkers van verschillende besturen, een gezamenlijke vervangingspool en deelname aan het regionaal transfercentrum worden genoemd als vormen van invulling van de samenwerking.

Inzet leerlingendaling 2016 ten opzichte van 2015

De inzet op leerlingendaling is bij de meeste schoolbesturen gelijk gebleven (59%). Bij een vijfde (21%) is de inzet groter geworden en bij klein deel (8%) van de schoolbesturen minder.

De voornaamste reden voor afname van de inzet was dat de prognose toch minder ernstig bleek dan gedacht. De voornaamste reden om meer in te zetten op leerlingendaling was bij ruim de helft van deze schoolbesturen dat het al een prioriteit was maar dat ze er nu ook echt aan toe komen. Verder heeft informatie-uitwisseling met collega-schoolbestuurders (41%) en het als prioriteit benoemen binnen het bestuur (35%) bijgedragen aan een verhoogde inzet.

3 Schoolbesturen VO

3.1 Respons

	Respons	Landelijk	Percentage
Schoolbesturen	167	339	49%

Categorie leerlingendaling³ (N=163)

	Respons (N)	Landelijk ⁴
1 (0% of groei)	10% (16)	12%
2 (1-10%)	25% (41)	26%
3 (11-20%)	42% (69)	41%
4 (21-30%)	22% (35)	20%
5 (31% of meer)	1% (2)	1%

Provincie (N=163)

	Respons	Landelijk
Drenthe	4%	4%
Flevoland	3%	3%
Friesland	9%	7%
Gelderland	15%	13%
Groningen	6%	4%
Limburg	2%	3%
Noord-Brabant	11%	12%
Noord-Holland	15%	16%
Overijssel	7%	6%
Utrecht	7%	8%
Zeeland	2%	4%
Zuid-Holland	20%	21%

Bestuursgrootte in aantal leerlingen (N=163)

	Respons	Landelijk
Klein (< 1300)	26%	31%
Middel (1300-2600)	43%	35%
Groot (>2600)	31%	33%
Onbekend	1%	2%

³ Deze indeling is gebaseerd op gegevens van leerlingendaling 2015-2025 van DUO. De schoolbesturen zijn in overleg met OCV in groepen ingedeeld op basis van de relatieve leerlingendaling (%) waarmee een schoolbestuur te maken heeft. http://www.ib-groep.nl/organisatie/open_onderwijsdata/databestanden/vo/leerlingen/Leerlingen/vo_leerlingen12.asp

⁴ Van 4 schoolbesturen was de krimpprognose onbekend waardoor we deze niet in een categorie konden indelen. Deze schoolbesturen zijn in de rest van het onderzoek buiten beschouwing gelaten.

Aantal hoofdvestigingen⁵ (N=163)

	Respons	Landelijk
Één hoofdvestiging	72%	71%
Meerdere hoofdvestigingen	28%	29%

Besturen in één of meerdere gemeenten (N=163)

	Respons	Landelijk
Één gemeente	59%	61%
Meerdere gemeenten	41%	40%

Representativiteit

Op veel relevante kenmerken (categorie leerlingendaling, provincie, bestuursgrootte, aantal hoofdvestigingen en scholen in één of meerdere gemeenten) is de respons representatief voor de schoolbesturen in Nederland. Dit betekent dat de resultaten van de Quickscan geen vertekening laten zien ten opzichte van de landelijke situatie. Er is daarom geen weging toegepast op de resultaten.

3.2 Vragen

In deze paragraaf worden de gegeven antwoorden in percentages weergegeven per vraag. Hierbij wordt een uitsplitsing gemaakt in de vijf krimpcategorieën die door ons zijn vastgesteld op basis van de leerlingprognoses (zie 2.1).

Voor hoeveel jaar vooruit maakt u prognoses van het aantal leerlingen? (N=163)

	Totaal	1	2	3	4	5
0	0%	0%	0%	0%	0%	0%
1-4	17%	31%	20%	17%	11%	0%
5	27%	31%	44%	20%	20%	0%
6-9	13%	13%	7%	14%	14%	50%
10	22%	13%	17%	22%	29%	50%
11-14	3%	0%	0%	3%	6%	0%
15 of meer	19%	13%	12%	23%	20%	0%

Hoeveel afdelingen (bv. vmbo, havo, vwo) denkt u dat u de komende 5 jaar moet sluiten en/of fuseren? (N=135)

	Totaal	1	2	3	4	5
0	85%	88%	90%	78%	91%	100%
1	12%	13%	6%	17%	9%	0%
2	2%	0%	3%	2%	0%	0%
3	1%	0%	0%	2%	0%	0%
4	1%	0%	0%	2%	0%	0%

⁵ Onder een hoofdvestiging wordt een school met een eigen uniek brinnummer verstaan, bijvoorbeeld 12AB. Eventuele nevenvestigingen tellen mee als onderdeel van de hoofdvestiging.

Wat voor afdeling(en) betreft het hier? (N=20)

Bij deze vraag was het mogelijk om meerdere antwoorden te geven. De percentages geven aan welk deel van de schoolbesturen die deze vraag hebben ingevuld dit antwoord hebben aangegeven.

	Totaal	1	2	3	4	5
Vmbo-basis	60%	0%	67%	62%	67%	-
Vmbo-kader	60%	0%	67%	62%	67%	-
Vmbo-g(t)	40%	0%	33%	38%	67%	-
Havo	5%	0%	0%	8%	0%	-
Vwo	35%	100%	33%	31%	33%	-

Hoeveel scholen denk u dat u de komende 5 jaar moet sluiten en/of fuseren? (N=135)

	Totaal	1	2	3	4	5
0	88%	100%	87%	85%	91%	100%
1	9%	0%	10%	10%	9%	0%
2	2%	0%	3%	2%	0%	0%
3	1%	0%	0%	2%	0%	0%

In welke mate ervaart u leerlingendaling in het voortgezet onderwijs als een bedreiging voor uw bestuur? (N=163)

	Totaal	1	2	3	4	5
Helemaal niet	23%	44%	24%	20%	20%	0%
In enige mate	42%	50%	51%	41%	34%	0%
In redelijk mate	25%	6%	17%	29%	34%	50%
In hoge mate	8%	0%	7%	7%	11%	50%
In zeer hoge mate	1%	0%	0%	3%	0%	0%

Welke gevolgen heeft leerlingendaling in het voortgezet onderwijs binnen uw bestuur? (N=147)

Bij deze vraag waren meerdere antwoorden mogelijk. De percentages geven aan welk deel van de besturen die deze vraag hebben ingevuld dit antwoord hebben aangegeven.

	Totaal	1	2	3	4	5
Afname inkomsten	74%	50%	74%	79%	69%	100%
Boventalligheid van personeel	53%	33%	57%	54%	54%	50%
Vergrijzing van personeelsbestand	37%	33%	34%	38%	37%	50%
Leegstand van lokalen/scholen	36%	42%	29%	35%	43%	50%
Toename van mobiliteit en personeel	29%	33%	17%	33%	34%	0%
Leerlingendaling heeft nog geen gevolgen	26%	33%	29%	22%	29%	0%
Afname van de kwaliteit van het onderwijs	20%	0%	20%	24%	20%	0%
Sluiting van één of meerdere afdelingen (bv. vmbo, havo, vwo)	12%	17%	6%	16%	9%	0%
Afname van mobiliteit van personeel	10%	0%	3%	14%	14%	0%
Fusie van scholen	10%	0%	9%	16%	6%	0%
Sluiting van één of meerdere sectoren (bv. economie, zorg, techniek)	8%	0%	3%	10%	11%	50%
Sluiting van één of meerdere scholen	5%	8%	3%	5%	6%	0%

Heeft u als bestuur een plan voor het omgaan met leerlingendaling in het voortgezet onderwijs?
(N=147)

	Totaal	1	2	3	4	5
Ja	77%	58%	66%	79%	89%	100%
Nee	22%	42%	29%	21%	11%	0%
Weet ik niet	1%	0%	6%	0%	0%	0%

In hoeverre bent u op de hoogte van wat u kunt doen om met de gevolgen van leerlingendaling in het voortgezet onderwijs om te gaan? (N=147)

	Totaal	1	2	3	4	5
Helemaal niet	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Onvoldoende	6%	0%	17%	3%	3%	0%
Matig	16%	33%	11%	16%	11%	50%
Voldoende	61%	58%	60%	59%	69%	0%
Goed	18%	8%	11%	22%	17%	50%

Bent u naar aanleiding van de leerlingendaling in het voortgezet onderwijs samen gaan werken met een ander schoolbestuur/andere schoolbesturen? (N=147)

	Totaal	1	2	3	4	5
Nee	46%	67%	63%	41%	31%	0%
Dat zijn we van plan	16%	0%	11%	14%	29%	50%
Ja	38%	33%	26%	44%	40%	50%

Hoe krijgt deze samenwerking vorm? (N=56)

Bij deze vraag waren meerdere antwoorden mogelijk. De percentages geven aan welk deel van de besturen die deze vraag hebben ingevuld dit antwoord hebben aangegeven.

	Totaal	1	2	3	4	5
We stimuleren het uitwisselen van kennis en ervaring tussen medewerkers van de verschillende besturen	63%	100%	44%	54%	79%	100%
We hebben onze facilitaire diensten gebundeld (inkoop, administratie, ict etc.)	21%	25%	22%	18%	29%	0%
We wisselen docenten uit	20%	50%	11%	21%	14%	0%
We voeren een gezamenlijk personeelsbeleid	11%	25%	11%	14%	0%	0%
We nemen deel aan een regionaal transfer centrum (rtc)	9%	0%	11%	11%	7%	0%
We hebben een gezamenlijke vervangingspool	4%	0%	0%	7%	0%	0%

Bent u als schoolbestuur meer of minder bezig met leerlingendaling in het voortgezet onderwijs dan vorig jaar? (N=147)

	Totaal	1	2	3	4	5
Meer	44%	25%	43%	46%	46%	100%
Minder	1%	0%	3%	2%	0%	0%
Onze inzet is gelijk aan vorig jaar	54%	75%	54%	52%	54%	0%

Welke oorzaken ziet u voor deze afname van inzet op het thema leerlingendaling in het voortgezet onderwijs? (N=2)

Bij deze vraag was het mogelijk om meerdere antwoorden te geven. De percentages geven aan welk deel van de schoolbesturen die deze vraag hebben ingevuld dit antwoord hebben aangegeven.

	Totaal	1	2	3	4	5
De krimp(prognose) blijkt toch minder ernstig dan gedacht	50%	-	100%	0%	-	-
Plannen zijn (grotendeels) gerealiseerd	50%	-	0%	100%	-	-
Het is geen prioriteit meer binnen ons bestuur	0%	-	0%	0%	-	-
Het is wel prioriteit binnen ons bestuur, maar we komen er niet aan toe	0%	-	0%	0%	-	-

Welke oorzaken ziet u voor deze toename van inzet op het thema leerlingendaling in het voortgezet onderwijs? (N=65)

Bij deze vraag was het mogelijk om meerdere antwoorden te geven. De percentages geven aan welk deel van de schoolbesturen die deze vraag hebben ingevuld dit antwoord hebben aangegeven.

	Totaal	1	2	3	4	5
Dit was al een prioriteit binnen ons bestuur, maar we komen nu echt tot de uitvoering	68%	100%	27%	72%	88%	100%
Informatie-uitwisseling met collega-schoolbestuurders	37%	33%	40%	38%	38%	0%
Het is nu een prioriteit binnen ons bestuur	22%	0%	53%	17%	6%	0%
Informatie vanuit OCW	6%	0%	7%	3%	6%	50%
Berichtgeving in landelijke media	5%	0%	7%	7%	0%	0%
Informatie op regionale bijeenkomsten vanuit de VO-Raad	5%	0%	13%	3%	0%	0%
Berichtgeving in lokale media	0%	0%	0%	0%	0%	0%

Voert uw bestuur op lokaal niveau, al dan niet in bestaande organen, overleg over leerlingendaling in het voortgezet onderwijs? (N=161)

	Totaal	1	2	3	4	5
Nee	29%	56%	39%	23%	15%	0%
Dat zijn we van plan	8%	0%	2%	10%	12%	0%
Ja	64%	44%	59%	67%	73%	100%

Uw schoolbestuur heeft scholen in meerdere gemeenten. Voert uw bestuur in alle gemeenten op lokaal niveau overleg over leerlingendaling in het voortgezet onderwijs? (N=45)

	Totaal	1	2	3	4	5
Nee	29%	0%	67%	27%	9%	-
Ja	71%	100%	33%	73%	91%	-

Voert uw bestuur regionaal overleg, al dan niet in bestaande organen, over leerlingendaling in het voortgezet onderwijs? (N=163)

	Totaal	1	2	3	4	5
Nee	29%	63%	46%	22%	9%	0%
Dat zijn we van plan	9%	13%	2%	10%	11%	0%
Ja	63%	25%	51%	68%	80%	100%

Voert uw bestuur overleg met de provincie, al dan niet in bestaande organen, over leerlingendaling in het voortgezet onderwijs? (N=163)

	Totaal	1	2	3	4	5
Nee	87%	100%	98%	87%	71%	50%
Dat zijn we van plan	2%	0%	0%	1%	6%	0%
Ja	11%	0%	2%	12%	23%	50%

Met welke partners wordt gesproken over leerlingendaling in het voortgezet onderwijs? (N=115)

Bij deze vraag waren meerdere antwoorden mogelijk. De percentages geven aan welk deel van de besturen die deze vraag hebben ingevuld dit antwoord hebben aangegeven.

	Totaal	1	2	3	4	5
Andere scholen/schoolbesturen voortgezet onderwijs	94%	100%	92%	94%	97%	50%
De gemeente	83%	100%	68%	92%	72%	100%
Medezeggenschapsraden	55%	43%	32%	60%	69%	50%
Scholen/schoolbesturen primair onderwijs	50%	43%	24%	54%	66%	100%
Bedrijfsleven	16%	0%	0%	19%	24%	50%
De provincie	13%	0%	0%	13%	24%	50%
Welzijnsinstellingen	9%	0%	0%	10%	14%	50%
Jeugd(gezondheids)zorg (GG&GD, Bureau Jeugdzorg, Thuiszorg)	6%	14%	4%	0%	14%	50%
Aanbieders van brede school activiteiten	5%	0%	0%	6%	7%	50%
Educatieve organisaties	4%	0%	4%	4%	7%	0%

In welke fase bevindt het overleg over leerlingendaling met andere onderwijspartners zich binnen uw gemeente? (N=103)

	Totaal	1	2	3	4	5
In de opstartfase	42%	29%	67%	33%	42%	0%
Er is overleg met partners geweest en plannen zijn in ontwikkeling	39%	29%	29%	46%	38%	50%
Er zijn concrete werkplannen en afspraken gemaakt omtrent leerlingendaling	7%	29%	4%	4%	8%	0%
De plannen omtrent leerlingendaling zijn in uitvoering	9%	14%	0%	11%	8%	50%
De plannen omtrent leerlingendaling zijn al een keer geëvalueerd/bijgesteld	4%	0%	0%	7%	4%	0%

In hoeverre bent u tevreden over het overleg over leerlingendaling in het voortgezet onderwijs met de andere onderwijspartners binnen uw gemeente? (N=103)

	Totaal	1	2	3	4	5
Zeer ontevreden	2%	0%	0%	4%	0%	0%
Ontevreden	5%	14%	0%	7%	4%	0%
Niet tevreden/niet ontevreden	31%	43%	42%	22%	33%	50%
Tevreden	44%	43%	25%	54%	42%	50%
Zeer tevreden	3%	0%	0%	4%	4%	0%
Weet niet	16%	0%	33%	9%	17%	0%

In welke fase bevindt het regionale overleg met de andere onderwijspartners over leerlingendaling in het voortgezet onderwijs zich? (N=102)

	Totaal	1	2	3	4	5
In de opstartfase	44%	0%	71%	36%	43%	50%
Er is overleg met partners geweest en plannen zijn in ontwikkeling	38%	100%	29%	38%	39%	0%
Er zijn concrete werkplannen en afspraken gemaakt omtrent leerlingendaling	9%	0%	0%	13%	7%	50%
De plannen omtrent leerlingendaling zijn in uitvoering	5%	0%	0%	6%	7%	0%
De plannen omtrent leerlingendaling zijn al een keer geëvalueerd/bijgesteld	4%	0%	0%	6%	4%	0%

In hoeverre bent u tevreden over het regionale overleg met de onderwijspartners over leerlingendaling in het voortgezet onderwijs? (N=102)

	Totaal	1	2	3	4	5
Zeer ontevreden	2%	0%	0%	2%	4%	0%
Ontevreden	7%	0%	5%	6%	11%	0%
Niet tevreden/niet ontevreden	33%	75%	33%	26%	39%	50%
Tevreden	40%	25%	29%	47%	39%	50%
Zeer tevreden	4%	0%	0%	9%	0%	0%
Weet niet	14%	0%	33%	11%	7%	0%

In welke fase bevindt het overleg met de provincie over leerlingendaling in het voortgezet onderwijs zich? (N=18)

	otaal	1	2	3	4	5
In de opstartfase	39%	-	100%	38%	38%	0%
Er is overleg met partners geweest en plannen zijn in ontwikkeling	50%	-	0%	38%	63%	100%
Er zijn concrete werkplannen en afspraken gemaakt omtrent leerlingendaling	0%	-	0%	0%	0%	0%
De plannen omtrent leerlingendaling zijn in uitvoering	11%	-	0%	25%	0%	0%
De plannen omtrent leerlingendaling zijn al een keer geëvalueerd/bijgesteld	0%	-	0%	0%	0%	0%

In hoeverre bent u tevreden over het overleg met uw provincie over leerlingendaling in het voortgezet onderwijs? (N=18)

	Totaal	1	2	3	4	5
Zeer ontevreden	0%	-	0%	0%	0%	0%
Ontevreden	6%	-	0%	13%	0%	0%
Niet tevreden/niet ontevreden	44%	-	100%	25%	63%	0%
Tevreden	50%	-	0%	63%	38%	100%
Zeer tevreden	0%	-	0%	0%	0%	0%
Weet niet	0%	-	0%	0%	0%	0%

Heeft u behoefte aan begeleiding bij het omgaan met leerlingendaling in het voortgezet onderwijs? (N=163)

	Totaal	1	2	3	4	5
Ja	23%	0%	12%	28%	31%	100%
Nee	77%	100%	88%	72%	69%	0%

Geef u Oberon toestemming om de antwoorden die u heeft gegeven in het kader van de Quickscan urgentiebeleving leerlingendaling in het voortgezet onderwijs met naam en toenaam door te geven aan het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap? (N=163)

	Totaal	1	2	3	4	5
Ja	55%	44%	41%	61%	63%	100%
Nee	45%	56%	59%	39%	37%	0%

3.3 Indicatoren

Let op!!: Alle indelingen ten aanzien van de indicatoren zijn door ons zelf gecreëerd met als doel de data inzichtelijk te maken. De gekozen waarden hebben geen geverifieerde basis. Zij dienen dan ook als hulpmiddel, en niet als vaststaand gegeven. Ook de **indicatoren** moeten niet als absoluut gegeven worden gelezen. Deze geven slechts een vereenvoudigd beeld van de werkelijkheid. Elk schoolbestuur kent zijn eigen verhaal, en raadzaam is dan ook voorzichtig om te gaan met de uitkomsten.

Indicator overleg

Schoolbesturen uit het voortgezet onderwijs zijn gevraagd of ze op lokaal en/of regionaal niveau overleg voeren over leerlingendaling in het voortgezet onderwijs en, wanneer ze overleg voeren, in welke fase dit overleg over leerlingendaling zich bevindt. Het overleg met de provincies is hierin niet meegenomen omdat dit zeer beperkt voorkomt. Op basis van de vragen van overleg is een indicator samengesteld voor overleg. Het overleg kan zich in één van de vier fasen bevinden (zie indeling in onderstaande tabel). Het overleg (lokaal/regionaal) dat zich in de hoogste fase bevindt is meegenomen als indicator.

Categorie	Fase
1	Geen overleg
2	Opstartfase
3	(Concrete) planning
4	Uitvoering/Evaluatie

Verdeling over indicator overleg (N = 163)

	Totaal	1 (16)	2 (41)	3 (69)	4 (35)	5 (2)
1 Geen overleg	29%	56%	39%	25%	17%	0%
2 Opstartfase	23%	6%	34%	20%	26%	0%
3 (Concrete) planning	37%	31%	27%	42%	43%	50%
4 Uitvoering/Evaluatie	10%	6%	0%	13%	14%	50%

Indicator bewustzijn leerlingendaling⁶

Schoolbesturen uit het voortgezet onderwijs zijn gevraagd om hun hoofdvestigingen in te delen in categorieën van mate waarin zij te maken (hebben/krijgen) met leerlingendaling. Deze gegevens zijn vervolgens vergeleken met de cijfers van DUO over leerlingendaling. Een negatieve score betekent onderschatting van de (verwachte) leerlingendaling, een positieve score een overschatting. Hoe 'hoger' het cijfer, hoe meer over/onderschatting. De schaal loopt van -4 naar 4. De score 0 staat voor een perfecte inschatting van de mate van leerlingendaling voor de verschillende hoofdvestigingen.⁷

⁶ Schoolbesturen met meer dan 5 hoofdvestigingen hebben geen indicator toegewezen gekregen (N=7), omdat bij deze schoolbesturen, door een groter aantal hoofdvestigingen, een afwijking in inschatting minder zwaar telt dan bij een minder aantal hoofdvestigingen. Hierdoor zou de indicator een te positief beeld kunnen geven.

⁷ In het geval van besturen met meerdere hoofdvestigingen is het belangrijk om rekening te houden met het feit dat niet bekend is welke hoofdvestiging in welke categorie is ingedeeld. Hierdoor kan er op basis van de ingevulde cijfers sprake zijn van een perfecte inschatting, terwijl het schoolbestuur in werkelijkheid twee hoofdvestigingen kan hebben omgedraaid. Daarnaast geeft de indicator een gemiddelde inschatting weer, wat betekent dat, in het geval van besturen met meerdere hoofdvestigingen, een overschatting (deels) gecompenseerd wordt door een onderschatting. Bij de 52 besturen die een nulscore hebben, is er bij twee schoolbesturen sprake van compensatie.

Verdeling over indicator bewustzijn (N=156)

	Totaal	1 (13)	2 (40)	3 (66)	4 (35)	5 (2)
-4	0%	0%	0%	0%	0%	0%
-3	1%	0%	0%	0%	3%	0%
-2.5	1%	0%	0%	2%	0%	0%
-2	11%	0%	3%	12%	23%	0%
-1.8	1%	0%	0%	2%	0%	0%
-1.67	1%	0%	0%	2%	0%	0%
-1.5	1%	0%	3%	0%	0%	0%
-1.25	1%	0%	0%	2%	3%	0%
-1	22%	0%	20%	27%	17%	100%
-.67	1%	0%	3%	0%	0%	0%
-.67	1%	0%	3%	0%	0%	0%
-.5	3%	0%	5%	3%	3%	0%
-.4	1%	0%	3%	0%	0%	0%
-.33	1%	0%	3%	0%	0%	0%
-.2	1%	8%	0%	0%	0%	0%
-.2	1%	0%	3%	0%	0%	0%
0	33%	38%	28%	32%	43%	0%
.33	1%	0%	3%	0%	0%	0%
.5	2%	8%	0%	3%	0%	0%
1	16%	38%	20%	15%	6%	0%
1.5	1%	0%	0%	0%	3%	0%
2	3%	8%	5%	2%	0%	0%
3	1%	0%	3%	0%	0%	0%
4	0%	0%	0%	0%	0%	0%

3.4 Vergelijking tussen 2015 en 2016

Indicator overleg leerlingendaling

Verdeling over indicator overleg leerlingendaling 2015 (N = 128)

	Totaal	1 (13)	2 (28)	3 (52)	4 (32)	5 (3)
1 Geen overleg	33%	54%	64%	25%	9%	33%
2 Opstartfase	26%	15%	14%	29%	34%	33%
3 (Concrete) planning	33%	15%	18%	35%	50%	33%
4 Uitvoering/Evaluatie	9%	15%	4%	12%	6%	0%

Verdeling over indicator overleg 2016 leerlingendaling (N = 163)

	Totaal	1 (16)	2 (41)	3 (69)	4 (35)	5 (2)
1 Geen overleg	29%	56%	39%	25%	17%	0%
2 Opstartfase	23%	6%	34%	20%	26%	0%
3 (Concrete) planning	37%	31%	27%	42%	43%	50%
4 Uitvoering/Evaluatie	10%	6%	0%	13%	14%	50%

Indicator bewustzijn leerlingendaling

Verdeling over indicator bewustzijn leerlingendaling 2015 (N = 124)

	Totaal	1 (13)	2 (28)	3 (32)	4 (52)	5 (3)
-4	0%	0%	0%	0%	0%	0%
-3	2%	0%	0%	0%	6%	33%
-2	10%	0%	0%	13%	19%	0%
-1.5	4%	0%	7%	4%	3%	0%
-1.33	1%	0%	0%	2%	0%	0%
-1.25	1%	0%	0%	2%	0%	0%
-1	22%	0%	15%	19%	44%	0%
-.6	1%	0%	4%	0%	0%	0%
-.5	5%	0%	11%	6%	0%	0%
-.33	1%	0%	4%	0%	0%	0%
-.25	1%	0%	0%	0%	3%	0%
-.2	1%	8%	0%	0%	0%	0%
0	33%	77%	36%	25%	22%	67%
.5	2%	0%	0%	6%	0%	0%
.67	1%	0%	0%	2%	0%	0%
1	11%	0%	18%	17%	3%	0%
2	4%	8%	7%	4%	0%	0%
3	1%	8%	0%	0%	0%	0%
4	0%	0%	0%	0%	0%	0%

Verdeling over indicator bewustzijn leerlingendaling 2016 (N=156)

	Totaal	1 (13)	2 (40)	3 (66)	4 (35)	5 (2)
-4	0%	0%	0%	0%	0%	0%
-3	1%	0%	0%	0%	3%	0%
-2.5	1%	0%	0%	2%	0%	0%
-2	11%	0%	3%	12%	23%	0%
-1.8	1%	0%	0%	2%	0%	0%
-1.67	1%	0%	0%	2%	0%	0%
-1.5	1%	0%	3%	0%	0%	0%
-1.25	1%	0%	0%	2%	3%	0%
-1	22%	0%	20%	27%	17%	100%
-.67	1%	0%	3%	0%	0%	0%
-.67	1%	0%	3%	0%	0%	0%
-.5	3%	0%	5%	3%	3%	0%
-.4	1%	0%	3%	0%	0%	0%
-.33	1%	0%	3%	0%	0%	0%
-.2	1%	8%	0%	0%	0%	0%
-.2	1%	0%	3%	0%	0%	0%
0	33%	38%	28%	32%	43%	0%
.33	1%	0%	3%	0%	0%	0%
.5	2%	8%	0%	3%	0%	0%
1	16%	38%	20%	15%	6%	0%
1.5	1%	0%	0%	0%	3%	0%
2	3%	8%	5%	2%	0%	0%
3	1%	0%	3%	0%	0%	0%
4	0%	0%	0%	0%	0%	0%

Vergelijking gemiddeldes op de indicator bewustzijn leerlingendaling

Indicator	Gemiddelde 2015	Gemiddelde 2016	Vershil (2016-2015)	Significant (bij $p < .05$)	Effect (Cohen's D)
Bewustzijn	-0,4	-0,3	0,1	Nee (.63)	Geen (-.06)

In bovenstaande tabel wordt de gemiddelde score op de indicator bewustzijn van alle responderende schoolbesturen weergegeven van zowel de meting in 2015 als 2016, alsmede het verschil hiertussen. Ook is af te lezen of dit verschil significant is bij een significantieniveau van 5%. In dit geval is het verschil niet significant. Dat betekent dat het 95% zeker is dat er geen verschil bestaat tussen de metingen. Ook is de effectgrootte van dit verschil berekend. De effectgrootte zegt wat over de grootte van het verschil, en kan daardoor worden gebruikt bij de juiste interpretatie van de verschillscore.

Samenwerking met andere schoolbesturen in 2016

Een ruim een derde van de schoolbesturen in het voortgezet onderwijs werkt samen met andere schoolbesturen naar aanleiding van de leerlingendaling. Nog eens 16% is dat van plan. De samenwerking krijgt vorm op verschillende wijze, het stimuleren van uitwisselen van kennis en ervaring tussen medewerkers van verschillende besturen wordt veruit het meest genoemd als invulling van de samenwerking (63%), ook het bundelen van de facilitaire diensten (21%) en het uitwisselen van docenten (20%) gebeurt redelijk vaak.

Inzet leerlingendaling 2016 ten opzichte van 2015

De inzet op leerlingendaling is bij de meeste schoolbesturen gelijk gebleven (54%). Bij eveneens een grote groep (44%) is de inzet groter geworden en bij slechts 1% van de schoolbesturen werd deze minder.

De voornaamste redenen voor afname van de inzet waren dat de prognose toch minder ernstig bleek dan gedacht en dat plannen grotendeels al gerealiseerd waren. De voornaamste reden om meer in te zetten op leerlingendaling was bij 68% van deze schoolbesturen dat het al een prioriteit was maar dat ze nu echt tot de uitvoering komen. Verder heeft informatie-uitwisseling met collega-schoolbestuurders (37%) en het als prioriteit benoemen binnen het bestuur (22%) bijgedragen aan een verhoogde inzet. Deze redenen voor meer inzet komen overeen met die van de schoolbesturen in het PO.

4 Gemeenten PO

4.1 Respons

	Respons	Landelijk	Percentage
Gemeenten	224	390	55%

Categorie leerlingendaling⁸ (N=224)

	Respons (N)	Landelijk
1 (0% of groei)	15% (33)	18%
2 (1-10%)	37% (83)	39%
3 (11-20%)	38% (84)	33%
4 (21-30%)	10% (23)	9%
5 (31% of meer)	0% (1)	1%

Provincie (N=224)

	Respons	Landelijk
Drenthe	2%	3%
Flevoland	1%	2%
Friesland	6%	6%
Gelderland	15%	14%
Groningen	6%	6%
Limburg	9%	9%
Noord-Brabant	19%	17%
Noord-Holland	10%	12%
Overijssel	6%	6%
Utrecht	8%	7%
Zeeland	4%	3%
Zuid-Holland	13%	15%

Gemeentegrootte o.b.v. het aantal inwoners (x1000) (N=224)

	Respons	Landelijk
1 (<15)	20%	19%
2 (15-25)	30%	25%
3 (25-50)	34%	36%
4 (50-100)	11%	12%
5 (>100)	5%	7%

Representativiteit

Op veel relevante kenmerken (categorie leerlingendaling, provincie en gemeentegrootte) is de respons representatief voor de gemeenten. Dit betekent dat de resultaten van de Quickscan geen vertekening laten zien ten opzichte van de landelijke situatie. Er is daarom geen weging toegepast op de resultaten.

⁸ Deze indeling is gebaseerd op gegevens van leerlingendaling 2015-2025 van DUO. De gemeenten zijn in overleg met OCW in groepen ingedeeld op basis van de relatieve leerlingendaling (%) waarmee een gemeente te maken heeft.

4.2 Vragen

In deze paragraaf worden de gegeven antwoorden in percentages weergegeven per vraag. Hierbij wordt een uitsplitsing gemaakt in de vijf krimpcategorieën die door ons zijn vastgesteld op basis van de leerlingprognoses (zie 3.1).

In hoeverre merkt u daling van het leerlingenaantal als gevolg van demografische krimp bij één of meerdere scholen voor basisonderwijs binnen uw gemeente? (N= 224)

	Totaal	1	2	3	4	5
Helemaal niet	7%	21%	6%	1%	9%	0%
In enige mate	30%	52%	35%	19%	17%	0%
In redelijke mate	32%	15%	34%	36%	35%	100%
In hoge mate	25%	12%	20%	37%	22%	0%
In zeer hoge mate	6%	0%	5%	7%	17%	0%

In hoeverre heeft u zicht op de prognoses van het aantal leerlingen in het basisonderwijs voor de komende vijf jaar? (N= 224)

	Totaal	1	2	3	4	5
Helemaal niet	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Onvoldoende	4%	3%	0%	5%	13%	0%
Matig	6%	6%	8%	1%	17%	0%
Voldoende	38%	45%	40%	35%	30%	100%
Goed	52%	45%	52%	60%	39%	0%

Bent u als gemeente meer of minder bezig met leerlingendaling in het primair onderwijs dan vorig jaar? (N=224)

	Totaal	1	2	3	4	5
Meer	33%	12%	36%	39%	26%	100%
Minder	5%	15%	2%	1%	13%	0%
Onze inzet is gelijk aan vorig jaar	62%	73%	61%	60%	61%	0%

Welke oorzaken ziet u voor deze afname van inzet op het thema leerlingendaling in het primair onderwijs? (N=11)

Bij deze vraag was het mogelijk om meerdere antwoorden te geven. De percentages geven aan welk deel van de schoolbesturen die deze vraag hebben ingevuld dit antwoord hebben aangegeven.

	Totaal	1	2	3	4	5
Plannen zijn (grotendeels) gerealiseerd	27%	20%	50%	0%	33%	0%
De krimp(prognose) blijkt toch minder ernstig dan gedacht	18%	0%	0%	0%	33%	0%
Het is geen prioriteit meer binnen onze gemeente	9%	20%	0%	0%	0%	0%
Het is wel prioriteit binnen onze gemeente, maar we komen er niet aan toe	0%	0%	0%	0%	0%	0%

Welke oorzaken ziet u voor deze toename van inzet op het thema leerlingendaling in het primair onderwijs? (N=74)

Bij deze vraag was het mogelijk om meerdere antwoorden te geven. De percentages geven aan welk deel van de schoolbesturen die deze vraag hebben ingevuld dit antwoord hebben aangegeven.

	Totaal	1	2	3	4	5
Dit was al een prioriteit binnen onze gemeente, maar we komen nu echt tot de uitvoering	54%	25%	60%	48%	83%	0%
Het is nu een prioriteit binnen onze gemeente	23%	50%	17%	24%	17%	100%
Informatie-uitwisseling met andere gemeenten	15%	0%	27%	6%	17%	0%
Berichtgeving in landelijke media	3%	0%	0%	6%	0%	0%
Berichtgeving in lokale media	1%	0%	3%	0%	0%	0%
Informatie op regionale bijeenkomsten vanuit OCW	1%	0%	3%	0%	0%	0%
Informatie vanuit OCW	1%	0%	3%	0%	0%	0%
Informatie vanuit VNG	0%	0%	0%	0%	0%	0%

Voert uw gemeente op lokaal niveau overleg over leerlingendaling in het primair onderwijs met de schoolbesturen binnen uw gemeente? (N=209)

	Totaal	1	2	3	4	5
Nee	6%	15%	5%	5%	5%	0%
Dat zijn we van plan	8%	8%	6%	8%	14%	0%
Ja	86%	77%	88%	87%	81%	100%

Voert uw gemeente op regionaal niveau overleg over leerlingendaling in het primair onderwijs met schoolbesturen? (N=209)

	Totaal	1	2	3	4	5
Nee	47%	65%	46%	40%	57%	0%
Dat zijn we van plan	7%	0%	9%	7%	5%	0%
Ja	46%	35%	45%	53%	38%	100%

Met welke partners wordt gesproken over leerlingendaling in het primair onderwijs? (N=181)

Bij deze vraag was het mogelijk om meerdere antwoorden te geven. De percentages geven aan welk deel van de schoolbesturen die deze vraag hebben ingevuld dit antwoord hebben aangegeven.

	Totaal	1	2	3	4	5
Scholen/schoolbesturen primair onderwijs	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Scholen/schoolbesturen voortgezet onderwijs	61%	71%	64%	60%	35%	100%
Besturen van peuterspeelzalen	53%	48%	42%	63%	53%	100%
Besturen van kinderopvang	53%	38%	45%	60%	65%	100%
Andere gemeenten	37%	38%	30%	40%	47%	0%
Jeugd(gezondheids)zorg (GG&GD, Bureau Jeugdzorg, Thuiszorg)	13%	5%	14%	15%	12%	0%
Aanbieders van brede school activiteiten	11%	5%	9%	15%	6%	0%
Welzijnsinstellingen	9%	14%	4%	11%	6%	100%
Bibliotheken	8%	0%	7%	11%	12%	0%
Scholen/schoolbesturen middelbaar beroepsonderwijs (ROC, AOC, vakinstellingen)	6%	5%	6%	7%	0%	0%

In welke fase bevindt het overleg over leerlingendaling in het primair onderwijs zich binnen uw gemeente ? (N=179)

	Totaal	1	2	3	4	5
In de opstartfase	16%	15%	13%	17%	24%	0%
Er is overleg met partners geweest en plannen zijn in ontwikkeling	40%	50%	45%	35%	29%	100%
Er zijn concrete werkplannen en afspraken gemaakt omtrent leerlingendaling.	18%	5%	25%	17%	18%	0%
De plannen omtrent leerlingendaling zijn in uitvoering	21%	30%	16%	24%	24%	0%
De plannen omtrent leerlingendaling zijn al een keer geëvalueerd/bijgesteld	5%	0%	1%	8%	6%	0%

In hoeverre bent u tevreden over het overleg met de onderwijspartners binnen uw gemeente over leerlingendaling in het primair onderwijs? (N=179)

	Totaal	1	2	3	4	5
Zeer ontevreden	1%	0%	0%	0%	0%	100%
Ontevreden	3%	0%	3%	4%	0%	0%
Niet tevreden/niet ontevreden	21%	35%	23%	17%	18%	0%
Tevreden	51%	45%	57%	50%	47%	0%
Zeer tevreden	21%	15%	16%	25%	29%	0%
Weet niet	3%	5%	1%	4%	6%	0%

In welke fase bevindt het regionale overleg over leerlingendaling in het primair onderwijs zich? (N=97)

	Totaal	1	2	3	4	5
In de opstartfase	39%	44%	40%	34%	50%	100%
Er is overleg met partners geweest en plannen zijn in ontwikkeling	41%	33%	40%	48%	25%	0%
Er zijn concrete werkplannen en afspraken gemaakt omtrent leerlingendaling.	10%	11%	9%	11%	13%	0%
De plannen omtrent leerlingendaling zijn in uitvoering	5%	11%	9%	2%	0%	0%
De plannen omtrent leerlingendaling zijn al een keer geëvalueerd/bijgesteld	4%	0%	3%	5%	13%	0%

In hoeverre bent u tevreden over het regionale overleg met de onderwijspartners over leerlingendaling in het primair onderwijs? (N=97)

	Totaal	1	2	3	4	5
Zeer ontevreden	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Ontevreden	4%	11%	6%	2%	0%	0%
Niet tevreden/niet ontevreden	23%	0%	26%	23%	38%	0%
Tevreden	59%	44%	63%	59%	50%	100%
Zeer tevreden	5%	11%	3%	7%	0%	0%
Weet niet	9%	33%	3%	9%	13%	0%

Heeft u behoefte aan ondersteuning bij het omgaan met leerlingendaling in het primair onderwijs? (N=97)

	Totaal	1	2	3	4	5
Ja	27%	22%	26%	30%	25%	0%
Nee	73%	78%	74%	70%	75%	100%

Geeft u Oberon toestemming om de antwoorden die u heeft gegeven in het kader van de Quickscan urgentiebeleving leerlingendaling in het primair onderwijs met naam en toenaam door te geven aan het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap? (N=140)

	Totaal	1	2	3	4	5
Ja	64%	81%	65%	60%	43%	100%
Nee	36%	19%	35%	40%	57%	0%

4.3 Indicatoren

Let op!!: Alle indelingen ten aanzien van de indicatoren zijn door ons zelf gecreëerd met als doel de data inzichtelijk te maken. De gekozen waarden hebben geen geverifieerde basis. Zij dienen dan ook als hulpmiddel, en niet als vaststaand gegeven. Ook de **indicatoren** moeten niet als absoluut gegeven worden gelezen. Deze geven slechts een vereenvoudigd beeld van de werkelijkheid. Elke gemeente kent zijn eigen verhaal, en raadzaam is dan ook voorzichtig om te gaan met de uitkomsten.

Indicator overleg

Gemeenten zijn gevraagd of ze op lokaal en/of regionaal niveau overleg voeren over leerlingendaling in het primair onderwijs en, wanneer ze overleg voeren, in welke fase dit overleg over leerlingendaling zich bevindt. Het overleg met de provincies is hierin niet meegenomen omdat dit zeer beperkt voorkomt.

Op basis van de vragen van overleg is een indicator samengesteld voor overleg. Het overleg kan zich in

één van de vier fasen bevinden (zie indeling in onderstaande tabel) Het overleg (lokaal/regionaal) dat zich in de hoogste fase bevindt is meegenomen als indicator.

Categorie	Fase
1	Geen overleg
2	Opstartfase
3	(Concrete) planning
4	Uitvoering/Evaluatie

Verdeling over indicator overleg (N = 224)

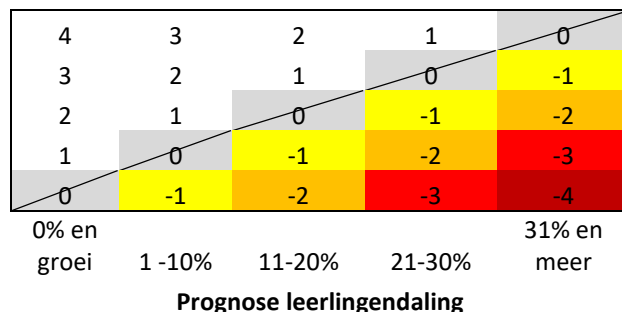
	Totaal	1 (33)	2 (83)	3 (84)	4 (23)	5 (1)
1 Geen overleg	19%	36%	17%	13%	26%	0%
2 Opstartfase	13%	12%	11%	13%	17%	0%
3 (Concrete) planning	47%	33%	57%	46%	35%	100%
4 Uitvoering/Evaluatie	21%	18%	16%	27%	22%	0%

Indicator bewustzijn leerlingendaling

Gemeenten zijn gevraagd in hoeverre leerlingendaling in het primair onderwijs merkbaar is in hun gemeente. Deze gegevens zijn vervolgens vergeleken met de cijfers over leerlingendaling die door OCW zijn aangeleverd. Een negatieve score betekent onderschatting van de (verwachte) leerlingendaling, een positieve score een overschatting. Hoe 'hoger' het cijfer, hoe meer over/onderschatting.

Bewust van leerlingendaling

Zeer hoge mate
Hoge mate
Redelijke mate
Enige mate
Helemaal niet

Verdeling over indicator bewustzijn (N = 224)

	Totaal	1 (33)	2 (83)	3 (84)	4 (23)	5 (1)
-4	0%	-	-	-	-	0%
-3	1%	-	-	-	9%	100%
-2	3%	-	-	1%	17%	0%
-1	13%	-	6%	19%	35%	0%
0	32%	21%	35%	36%	22%	0%
1	36%	52%	34%	37%	17%	-
2	13%	15%	20%	7%	-	-
3	4%	12%	5%	-	-	-
4	0%	0%	-	-	-	-

4.4 Vergelijking tussen 2015 en 2016⁹

Indicator overleg leerlingendaling

Verdeling over indicator overleg leerlingendaling 2015 (N = 271)

	Totaal	1 (32)	2 (30)	3 (75)	4 (78)	5 (70)
1 Geen overleg	18%	32%	25%	19%	19%	9%
2 Opstartfase	20%	9%	25%	29%	18%	14%
3 (Concrete) planning	42%	45%	39%	33%	49%	46%
4 Uitvoering/Evaluatie	20%	14%	11%	19%	14%	31%

Verdeling over indicator overleg leerlingendaling 2016 (N = 224)

	Totaal	1 (33)	2 (83)	3 (84)	4 (23)	5 (1)
1 Geen overleg	19%	36%	17%	13%	26%	0%
2 Opstartfase	13%	12%	11%	13%	17%	0%
3 (Concrete) planning	47%	33%	57%	46%	35%	100%
4 Uitvoering/Evaluatie	21%	18%	16%	27%	22%	0%

Indicator bewustzijn leerlingendaling

Verdeling over indicator bewustzijn leerlingendaling 2015 (N = 285)

	Totaal	1 (32)	2 (30)	3 (75)	4 (78)	5 (70)
-4	0%	-	-	-	-	0%
-3	1%	-	-	-	0%	4%
-2	13%	-	-	3%	17%	33%
-1	29%	-	7%	31%	37%	40%
0	33%	31%	50%	32%	38%	23%
1	19%	44%	40%	28%	8%	-
2	4%	19%	3%	7%	-	-
3	1%	6%	0%	-	-	-
4	0%	0%	-	-	-	-

⁹ Voor de meting in 2016 hebben we voor het PO, net als in 2015, prognosecijfers voor groei/krimp per gemeente gebruikt. Voor 2016 hebben we de meest recente prognoses gebruikt, van 2015-2025.

Verdeling over indicator bewustzijn leerlingendaling 2016 (N = 224)

	Totaal	1 (33)	2 (83)	3 (84)	4 (23)	5 (1)
-4	0%	-	-	-	-	0%
-3	1%	-	-	-	9%	100%
-2	3%	-	-	1%	17%	0%
-1	13%	-	6%	19%	35%	0%
0	32%	21%	35%	36%	22%	0%
1	36%	52%	34%	37%	17%	-
2	13%	15%	20%	7%	-	-
3	4%	12%	5%	-	-	-
4	0%	0%	-	-	-	-

Vergelijking gemiddeldes op de indicator bewustzijn leerlingendaling

Indicator	Gemiddelde 2015	Gemiddelde 2016	Vershil (2016-2015)	Significant (bij $p < .05$)	Effectgrootte (Cohen's D)
Bewustzijn	-0,3	0,5	0,8	Ja (.00)	Middelgroot (.70)

In bovenstaande tabel wordt de gemiddelde score op de indicator bewustzijn van alle responderende schoolbesturen weergegeven van zowel de meting in 2015 als 2016, alsmede het verschil hiertussen. Ook is af te lezen of dit verschil significant is bij een significantieniveau van 5%. In dit geval is het verschil significant. Dat betekent dat het 95% zeker is dat er een verschil bestaat tussen de metingen. Ook is de effectgrootte van dit verschil berekend. De effectgrootte zegt wat over de grootte van het verschil, en kan daardoor worden gebruikt bij de juiste interpretatie van de verschillscore.

Inzet leerlingendaling 2016 ten opzichte van 2015

De inzet op leerlingendaling is bij de meeste gemeenten gelijk gebleven (62%). Bij 33% van de gemeenten in is de inzet op leerlingendaling in het PO meer geworden en bij 5% minder.

De voornaamste redenen voor afname van de inzet waren dat plannen grotendeels al gerealiseerd waren (27%) en dat de prognose toch minder ernstig bleek dan gedacht (18%). De voornaamste reden om meer in te zetten op leerlingendaling was bij 54% van de gemeenten dat het al een prioriteit was binnen de gemeente maar dat ze nu echt tot de uitvoering komen. Verder heeft benoemen van leerlingen daling als prioriteit (23%) en informatie-uitwisseling met andere gemeenten (15%) bijgedragen aan een verhoogde inzet.

5 Gemeenten VO

5.1 Respons

	Respons	Landelijk	Percentage
Gemeenten	140	313	42%

Categorie leerlingendaling¹⁰ (N=138)

	Respons (N)	Landelijk ¹¹
1 (0% of groei)	14% (19)	12%
2 (1-10%)	20% (27)	21%
3 (11-20%)	36% (50)	39%
4 (21-30%)	26% (36)	24%
5 (31% of meer)	4% (6)	5%

Provincie (N=138)

	Respons	Landelijk
Drenthe	3%	4%
Flevoland	1%	2%
Friesland	7%	7%
Gelderland	16%	13%
Groningen	7%	6%
Limburg	8%	7%
Noord-Brabant	17%	18%
Noord-Holland	7%	11%
Overijssel	8%	8%
Utrecht	9%	6%
Zeeland	2%	3%
Zuid-Holland	15%	15%

Gemeentegrootte o.b.v. het aantal inwoners (x1000) (N=138)

	Respons	Landelijk
1 (<15)	9%	10%
2 (15-25)	24%	25%
3 (25-50)	44%	43%
4 (50-100)	13%	14%
5 (>100)	10%	9%

¹⁰ Deze indeling is gebaseerd op gegevens van leerlingendaling 2015-2025 van DUO. De gemeenten zijn in overleg met OCW in groepen ingedeeld op basis van de relatieve leerlingendaling (%) waarmee een gemeente te maken heeft.

¹¹ Van 2 gemeenten was de krimpprognose onbekend waardoor we deze niet in een categorie konden indelen. Deze gemeenten zijn in de rest van het onderzoek buiten beschouwing gelaten.

Representativiteit

Op veel relevante kenmerken (categorie leerlingendaling, provincie en gemeentegrootte) is de respons representatief voor de gemeenten. Dit betekent dat de resultaten van de Quicksan geen vertekening laten zien ten opzichte van de landelijke situatie. Er is daarom geen weging toegepast op de resultaten.

5.2 Vragen

In deze paragraaf worden de gegeven antwoorden in percentages weergegeven per vraag. Hierbij wordt een uitsplitsing gemaakt in de vijf krimpcategorieën die door ons zijn vastgesteld op basis van de leerlingprognoses (zie 4.1).

In hoeverre verwacht u voor de komende 10 jaar daling van het leerlingenaantal als gevolg van demografische krimp bij één of meerdere scholen voor voortgezet onderwijs binnen uw gemeente? (N=138)

	Totaal	1	2	3	4	5
Helemaal niet	12%	47%	7%	6%	3%	17%
In enige mate	37%	47%	59%	36%	19%	17%
In redelijke mate	31%	0%	19%	44%	39%	33%
In hoge mate	17%	5%	11%	14%	33%	17%
In zeer hoge mate	3%	0%	4%	0%	6%	17%

In hoeverre heeft u zicht op de prognose van het aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs voor de komende 10 jaar? (N=138)

	Totaal	1	2	3	4	5
Helemaal niet	1%	0%	0%	2%	3%	0%
Onvoldoende	7%	5%	7%	4%	8%	17%
Matig	12%	11%	7%	16%	14%	0%
Voldoende	44%	37%	59%	44%	31%	67%
Goed	36%	47%	26%	34%	44%	17%

Bent u als gemeente meer of minder bezig met leerlingendaling in het voortgezet onderwijs dan vorig jaar? (N=138)

	Totaal	1	2	3	4	5
Meer	20%	0%	7%	28%	25%	50%
Minder	1%	0%	4%	0%	0%	0%
Onze inzet is gelijk aan vorig jaar	79%	100%	89%	72%	75%	50%

Welke oorzaken ziet u voor deze afname van inzet op het thema leerlingendaling in het voortgezet onderwijs? (N=1)

Bij deze vraag was het mogelijk om meerdere antwoorden te geven. De percentages geven aan welk deel van de schoolbesturen die deze vraag hebben ingevuld dit antwoord hebben aangegeven.

	Totaal	1	2	3	4	5
De krimp(prognose) blijkt toch minder ernstig dan gedacht	100%	0%	100%	0%	0%	0%
Het is geen prioriteit meer binnen onze gemeente	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Het is wel prioriteit binnen onze gemeente, maar we komen er niet aan toe	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Plannen zijn (grotendeels) gerealiseerd	0%	0%	0%	0%	0%	0%

Welke oorzaken ziet u voor deze toename van inzet op het thema leerlingendaling in het voortgezet onderwijs? (N=28)

Bij deze vraag was het mogelijk om meerdere antwoorden te geven. De percentages geven aan welk deel van de schoolbesturen die deze vraag hebben ingevuld dit antwoord hebben aangegeven.

	Totaal	1	2	3	4	5
Dit was al een prioriteit binnen onze gemeente, maar we komen nu echt tot de uitvoering	50%	0%	100%	50%	44%	33%
Het is nu een prioriteit binnen onze gemeente	32%	0%	0%	43%	11%	67%
Informatie-uitwisseling met andere gemeenten	14%	0%	0%	14%	22%	0%
Berichtgeving in landelijke media	4%	0%	0%	0%	11%	0%
Berichtgeving in lokale media	4%	0%	0%	0%	11%	0%
Informatie op regionale bijeenkomsten vanuit OCW	4%	0%	0%	0%	11%	0%
Informatie vanuit VNG	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Informatie vanuit OCW	0%	0%	0%	0%	0%	0%

Voert uw gemeente op lokaal niveau overleg over leerlingendaling met de schoolbesturen van het voortgezet onderwijs binnen uw gemeente? (N=138)

	Totaal	1	2	3	4	5
Nee	18%	50%	8%	13%	23%	20%
Dat zijn we van plan	9%	10%	16%	6%	9%	0%
Ja	73%	40%	76%	81%	69%	80%

Voert uw gemeente op regionaal niveau overleg over leerlingendaling met de schoolbesturen voortgezet onderwijs? (N=138)

	Totaal	1	2	3	4	5
Nee	49%	74%	59%	42%	36%	50%
Dat zijn we van plan	10%	16%	4%	12%	11%	0%
Ja	41%	11%	37%	46%	53%	50%

Voert uw gemeente met de provincie overleg over leerlingendaling in het voortgezet onderwijs? (N=138)

	Totaal	1	2	3	4	5
Nee	94%	100%	93%	90%	94%	100%
Dat zijn we van plan	3%	0%	4%	2%	6%	0%
Ja	4%	0%	4%	8%	0%	0%

Met welke partners wordt gesproken over leerlingendaling in het voortgezet onderwijs? (N=138)

Bij deze vraag was het mogelijk om meerdere antwoorden te geven. De percentages geven aan welk deel van de gemeenten die deze vraag hebben ingevuld dit antwoord hebben aangegeven.

	Totaal	1	2	3	4	5
Scholen/schoolbesturen voortgezet onderwijs	97%	100%	95%	98%	97%	100%
Scholen/schoolbesturen primair onderwijs	74%	60%	70%	76%	80%	40%
Andere gemeenten	51%	40%	40%	50%	63%	40%
Scholen/schoolbesturen middelbaar beroepsonderwijs (ROC, AOC, vakinstellingen)	21%	20%	20%	21%	23%	0%
Welzijnsinstellingen	12%	0%	5%	7%	23%	20%
Jeugd(gezondheids)zorg (GG&GD, Bureau Jeugdzorg, Thuiszorg)	11%	0%	5%	10%	20%	0%
Bedrijven	5%	0%	5%	10%	0%	0%
Bibliotheken	4%	0%	0%	2%	10%	0%
Educatieve organisaties	1%	0%	0%	2%	0%	0%

In welke fase bevindt het overleg over leerlingendaling in het voortgezet onderwijs zich binnen uw gemeente? (N=89)

	Totaal	1	2	3	4	5
In de opstartfase	34%	25%	42%	18%	50%	50%
Er is overleg met partners geweest en plannen zijn in ontwikkeling	42%	50%	47%	50%	29%	0%
Er zijn concrete werkplannen en afspraken gemaakt omtrent leerlingendaling	9%	25%	5%	8%	4%	50%
De plannen omtrent leerlingendaling zijn in uitvoering	12%	0%	0%	18%	17%	0%
De plannen omtrent leerlingendaling zijn al een keer geëvalueerd/bijgesteld	3%	0%	5%	5%	0%	0%

In hoeverre bent u tevreden over het overleg met de onderwijspartners binnen uw gemeente over leerlingendaling in het voortgezet onderwijs? (N=89)

	Totaal	1	2	3	4	5
Zeer ontevreden	1%	0%	0%	0%	0%	25%
Ontevreden	1%	0%	0%	3%	0%	0%
Niet tevreden/niet ontevreden	25%	0%	37%	29%	17%	0%
Tevreden	54%	50%	37%	45%	83%	50%
Zeer tevreden	14%	50%	11%	18%	0%	25%
Weet niet	6%	0%	16%	5%	0%	0%

In welke fase bevindt het regionale overleg over leerlingendaling in het voortgezet onderwijs zich? (N=57)

	Totaal	1	2	3	4	5
In de opstartfase	32%	0%	50%	26%	32%	33%
Er is overleg met partners geweest en plannen zijn in ontwikkeling	44%	100%	40%	39%	47%	33%
Er zijn concrete werkplannen en afspraken gemaakt omtrent leerlingendaling	9%	0%	10%	9%	5%	33%
De plannen omtrent leerlingendaling zijn in uitvoering	12%	0%	0%	17%	16%	0%
De plannen omtrent leerlingendaling zijn al een keer geëvalueerd/bijgesteld	4%	0%	0%	9%	0%	0%

In hoeverre bent u tevreden over het regionale overleg met de onderwijspartners over leerlingendaling in het voortgezet onderwijs? (N=57)

	Totaal	1	2	3	4	5
Zeer ontevreden	4%	0%	0%	4%	0%	33%
Ontevreden	2%	0%	0%	4%	0%	0%
Niet tevreden/niet ontevreden	23%	0%	10%	30%	21%	33%
Tevreden	56%	100%	60%	43%	74%	0%
Zeer tevreden	9%	0%	0%	17%	0%	33%
Weet niet	7%	0%	30%	0%	5%	0%

In welke fase bevindt het overleg met de provincie over leerlingendaling in het voortgezet onderwijs zich? (N=5)

	Totaal	1	2	3	4	5
In de opstartfase	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Er is overleg met partners geweest en plannen zijn in ontwikkeling	40%	0%	100%	25%	0%	0%
Er zijn concrete werkplannen en afspraken gemaakt omtrent leerlingendaling	0%	0%	0%	0%	0%	0%
De plannen omtrent leerlingendaling zijn in uitvoering	40%	0%	0%	50%	0%	0%
De plannen omtrent leerlingendaling zijn al een keer geëvalueerd/bijgesteld	20%	0%	0%	25%	0%	0%

In hoeverre bent u tevreden over het overleg met de provincie over leerlingendaling in het voortgezet onderwijs? (N=5)

	Totaal	1	2	3	4	5
Zeer ontevreden	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Ontevreden	20%	0%	0%	25%	0%	0%
Niet tevreden/niet ontevreden	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Tevreden	60%	0%	100%	50%	0%	0%
Zeer tevreden	20%	0%	0%	25%	0%	0%
Weet niet	0%	0%	0%	0%	0%	0%

Heeft u behoefte aan begeleiding bij het omgaan met leerlingendaling in het voortgezet onderwijs? (N=138)

	Totaal	1	2	3	4	5
Ja	20%	0%	19%	24%	25%	33%
Nee	80%	100%	81%	76%	75%	67%

Geeft u Oberon toestemming om de antwoorden die u heeft gegeven in het kader van de Quickscan urgentiebeleving leerlingendaling in het voortgezet onderwijs met naam en toenaam door te geven aan het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap? (N=138)

	Totaal	1	2	3	4	5
Ja	67%	68%	70%	64%	69%	67%
Nee	33%	32%	30%	36%	31%	33%

5.3 Indicatoren

Let op!!: Alle indelingen ten aanzien van de indicatoren zijn door ons zelf gecreëerd met als doel de data inzichtelijk te maken. De gekozen waarden hebben geen geverifieerde basis. Zij dienen dan ook als hulpmiddel, en niet als vaststaand gegeven. Ook de **indicatoren** moeten niet als absoluut gegeven worden gelezen. Deze geven slechts een vereenvoudigd beeld van de werkelijkheid. Elke gemeente kent zijn eigen verhaal, en raadzaam is dan ook voorzichtig om te gaan met de uitkomsten.

Indicator overleg

Gemeenten zijn gevraagd of ze op lokaal en/of regionaal niveau overleg voeren over leerlingendaling in het voortgezet onderwijs en, wanneer ze overleg voeren, in welke fase dit overleg over leerlingendaling zich bevindt. Het overleg met de provincies is hierin niet meegenomen omdat dit zeer beperkt voorkomt. Op basis van de vragen van overleg is een indicator samengesteld voor overleg. Het overleg kan zich in één van de vier fasen bevinden (zie indeling in onderstaande tabel) Het overleg (lokaal/regionaal) dat zich in de hoogste fase bevindt is meegenomen als indicator.

Categorie	Fase
1	Geen overleg
2	Opstartfase
3	(Concrete) planning
4	Uitvoering/Evaluatie

Verdeling over indicator overleg (N = 138)

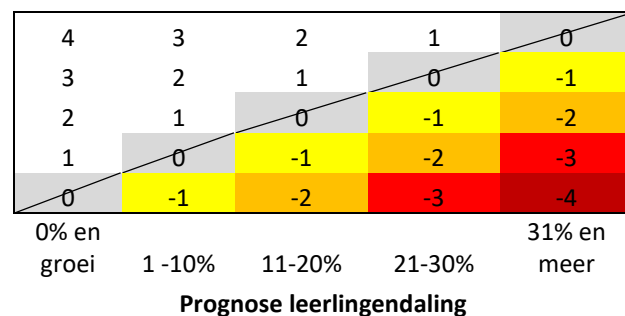
	Totaal	1 (19)	2 (27)	3 (50)	4 (36)	5 (6)
1 Geen overleg	26%	74%	26%	16%	17%	17%
2 Opstartfase	23%	5%	33%	14%	33%	33%
3 (Concrete) planning	40%	21%	37%	48%	39%	50%
4 Uitvoering/Evaluatie	12%	0%	4%	22%	11%	0%

Indicator bewustzijn leerlingendaling

Gemeenten zijn gevraagd in hoeverre leerlingendaling in het voortgezet onderwijs merkbaar is in hun gemeente. Deze gegevens zijn vervolgens vergeleken met de cijfers over leerlingendaling die door OCW zijn aangeleverd. Een negatieve score betekent onderschatting van de (verwachte) leerlingendaling, een positieve score een overschatting. Hoe 'hoger' het cijfer, hoe meer over/onderschatting.

Bewust van leerlingendaling

Zeer hoge mate
Hoge mate
Redelijke mate
Enige mate
Helemaal niet

Verdeling over indicator bewustzijn (N = 138)

	Totaal	1 (19)	2 (27)	3 (50)	4 (36)	5 (6)
-4	1%	-	-	-	-	17%
-3	1%	-	-	-	3%	17%
-2	9%	-	-	6%	19%	33%
-1	25%	-	7%	36%	39%	17%
0	44%	47%	59%	44%	33%	17%
1	17%	47%	19%	14%	6%	-
2	2%	0%	11%	0%	-	-
3	1%	5%	4%	-	-	-
4	0%	0%	-	-	-	-

5.4 Vergelijking tussen 2015 en 2016

Indicator overleg leerlingendaling

Verdeling over indicator overleg 2015 (N = 147)

	Totaal	1 (11)	2 (28)	3 (60)	4 (42)	5 (6)
1 Geen overleg	33%	55%	39%	28%	29%	33%
2 Opstartfase	24%	27%	21%	22%	29%	17%
3 (Concrete) planning	31%	18%	39%	30%	26%	50%
4 Uitvoering/Evaluatie	13%	0%	0%	20%	17%	0%

Verdeling over indicator overleg 2016 (N = 138)

	Totaal	1 (19)	2 (27)	3 (50)	4 (36)	5 (6)
1 Geen overleg	26%	74%	26%	16%	17%	17%
2 Opstartfase	23%	5%	33%	14%	33%	33%
3 (Concrete) planning	40%	21%	37%	48%	39%	50%
4 Uitvoering/Evaluatie	12%	0%	4%	22%	11%	0%

Indicator bewustzijn leerlingendaling

Verdeling over indicator bewustzijn leerlingendaling 2015 (N = 147)

	Totaal	1 (11)	2 (28)	3 (60)	4 (42)	5 (6)
-4	0%	-	-	-	-	0%
-3	4%	-	-	-	5%	67%
-2	10%	-	-	5%	26%	17%
-1	27%	-	21%	28%	36%	17%
0	33%	27%	32%	43%	26%	
1	20%	55%	36%	18%	7%	-
2	5%	18%	7%	5%	-	-
3	1%	0%	4%	-	-	-
4	0%	0%	-	-	-	-

Verdeling over indicator bewustzijn leerlingendaling 2016 (N = 138)

	Totaal	1 (19)	2 (27)	3 (50)	4 (36)	5 (6)
-4	1%	-	-	-	-	17%
-3	1%	-	-	-	3%	17%
-2	9%	-	-	6%	19%	33%
-1	25%	-	7%	36%	39%	17%
0	44%	47%	59%	44%	33%	17%
1	17%	47%	19%	14%	6%	-
2	2%	0%	11%	0%	-	-
3	1%	5%	4%	-	-	-
4	0%	0%	-	-	-	-

Vergelijking gemiddeldes op de indicator bewustzijn leerlingendaling

Indicator	Gemiddelde 2015	Gemiddelde 2016	Vershil (2016-2015)	Significant (bij $p < .05$)	Effectgrootte (Cohen's D)
Bewustzijn	-0,3	-0,3	-0,0	Nee (.85)	Geen (-.02)

In bovenstaande tabel wordt de gemiddelde score op de indicator bewustzijn van alle responderende schoolbesturen weergegeven van zowel de meting in 2015 als 2016, alsmede het verschil hiertussen. Ook is af te lezen of dit verschil significant is bij een significantieniveau van 5%. In dit geval is het verschil niet significant. Dat betekent dat het 95% zeker is dat er geen verschil bestaat tussen de metingen. Ook is de effectgrootte van dit verschil berekend. De effectgrootte zegt wat over de grootte van het verschil, en kan daardoor worden gebruikt bij de juiste interpretatie van de verschillscore.

Inzet leerlingendaling 2016 ten opzichte van 2015

De inzet op leerlingendaling is bij de meeste gemeenten gelijk gebleven (79%).

Voor gemeenten met VO binnen de gemeentegrenzen geeft 20% aan meer inzet te doen op leerlingendaling in het VO. Eén gemeente pleegt minder inzet, omdat de prognose minder ernstig bleek dan gedacht. De redenen om meer inzet te plegen zijn met name dat het al een prioriteit was binnen de gemeente maar dat ze nu echt tot de uitvoering komen (50%) en het benoemen van leerlingendaling als prioriteit (32%).

6 Provincies

6.1 Respons

	Respons	Landelijk	Percentage
Provincies	7	12	58%

6.2 Vragen

Hieronder worden de resultaten op de vragen uit de Quicksan in aantallen weergegeven.

In hoeverre verwacht u voor de komende 10 jaar een daling van het leerlingenaantal als gevolg van demografische krimp bij één of meerdere scholen voor voortgezet onderwijs binnen uw provincie? (N=7)

	Aantal
Helemaal niet	0
In enige mate	1
In redelijke mate	2
In hoge mate	4
In zeer hoge mate	0

In hoeverre heeft u zicht op de prognoses van het aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs voor de komende 10 jaar? (N=7)

	Aantal
Helemaal niet	0
Onvoldoende	0
Matig	0
Voldoende	4
Goed	3

Voor welke onderwerpen binnen de taken van de provincie is de ontwikkeling van de leerlingenaantallen in het voortgezet onderwijs relevant? (N=7)

Bij deze vraag was het mogelijk om meerdere antwoorden te geven.

	Aantal
Vestigingsklimaat bedrijven	4
Infrastructuur	4
Geen	0

In hoeverre sluit het huidige onderwijsaanbod binnen uw provincie aan op de vraag van de arbeidsmarkt binnen uw provincie? (N=7)

	Aantal
Helemaal niet	0
In enige mate	2
In redelijke mate	5
In hoge mate	0
In zeer hoge mate	0

Verwacht u dat de leerlingendaling in het voortgezet onderwijs in de komende 10 jaar gevolgen zal hebben voor de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt? De aansluiting zal volgens mij... (N=7)

	Aantal
Sterk verbeteren	0
Iets verbeteren	3
Niet veranderen	1
Iets verslechteren	3
Sterk verslechteren	0

Voert u als provincie overleg over leerlingendaling in het voortgezet onderwijs met de gemeenten binnen uw provincie? (N=7)

	Aantal
Nee	3
Dat zijn we van plan	0
Ja	4

Voert u als provincie overleg over leerlingendaling in het voortgezet onderwijs met de schoolbesturen binnen uw provincie? (N=7)

	Aantal
Nee	4
Dat zijn we van plan	0
Ja	3

Met welke partners wordt gesproken over leerlingendaling in het voortgezet onderwijs? (N=5)
Bij deze vraag was het mogelijk om meerdere antwoorden te geven.

	Aantal
Gemeenten	5
Scholen/schoolbesturen voortgezet onderwijs	5
Andere scholen/schoolbesturen primair onderwijs	3
Scholen/schoolbesturen middelbaar beroepsonderwijs (ROC, AOC, vakinstellingen)	3
Bedrijven	3
Welzijnsinstellingen	1
Jeugd(gezondheids)zorg (GG&GD, Bureau Jeugdzorg, Thuiszorg)	1
Educatieve organisaties	1

In welke fase bevindt het overleg over leerlingendaling in het voortgezet onderwijs met gemeenten zich? (N=4)

	Aantal
In de opstartfase	1
Er is overleg met partners geweest en plannen zijn in ontwikkeling	2
Er zijn concrete werkplannen en afspraken gemaakt omtrent leerlingendaling	0
De plannen omtrent leerlingendaling zijn in uitvoering	1
De plannen omtrent leerlingendaling zijn al een keer geëvalueerd/bijgesteld	0

In hoeverre bent u tevreden over het overleg met de gemeenten binnen uw provincie over leerlingendaling in het voortgezet onderwijs? (N=4)

	Aantal
Zeer ontevreden	0
Ontevreden	0
Niet tevreden/niet ontevreden	2
Tevreden	2
Zeer tevreden	0
Weet niet	0

In welke fase bevindt het overleg met schoolbesturen over leerlingendaling in het voortgezet onderwijs zich? (N=3)

	Aantal
In de opstartfase	0
Er is overleg met partners geweest en plannen zijn in ontwikkeling	2
Er zijn concrete werkplannen en afspraken gemaakt omtrent leerlingendaling	0
De plannen omtrent leerlingendaling zijn in uitvoering	0
De plannen omtrent leerlingendaling zijn al een keer geëvalueerd/bijgesteld	1

In hoeverre bent u tevreden over het overleg met schoolbesturen met de onderwijspartners in het voortgezet onderwijs? (N=3)

	Aantal
Zeer ontevreden	0
Ontevreden	0
Niet tevreden/niet ontevreden	1
Tevreden	2
Zeer tevreden	0
Weet niet	0

Heeft u behoefte aan begeleiding bij het omgaan met leerlingendaling in het voortgezet onderwijs? (N=7)

	Aantal
Ja	4
Nee	3

Geeft u Oberon toestemming om de antwoorden die u heeft gegeven in het kader van de Quickscan urgentiebeleving leerlingendaling in het voortgezet onderwijs met naam en toenaam door te geven aan het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap? (N=7)

	Aantal
Ja	5
Nee	2

7 Bijlagen

7.1 Open vragen schoolbesturen PO

Heeft u nog opmerkingen ten aanzien van het onderwerp leerlingendaling?
Advies Ministerie: schaf de fusietoets af, zodat wij kunnen fuseren met het Openbaar Onderwijs zodat in de toekomst levensvatbare onderwijslocaties kunnen blijven bestaan !
Alhoewel een kleine éénpitter gaat het prima om de school kwalitatief en kwantitatief op goede orde te houden. Het bestuur werkt op vrijwillige basis en dat scheelt veel geld, dat besteed wordt aan het primaire proces.
Darin ligt de kracht van de zelfstandige school.
Alhoewel leerlingdaling regionaal gezien voor het naaste collega bestuur een item is, speelt het voor onze organisatie vele malen minder. Onze marktpositie is stevig en de leerlingdaling is jaarlijks minder dan 1 %.
als de wet op de samenwerkingsscholen door de Eerste Kamer is hebben we van staatssecretaris Dekker toestemming voor de fusie tussen de twee stichtingen. Bijzonder en Openbaar onderwijs in het Westerkwartier - Noordenveld.
Als school kunnen we een redelijk goede prognose maken van het aantal leerlingen voor 4 jaar omdat we een trouwe achterban hebben die niet snel van school wisselt. Verder is er in onze woonplaats de laatste jaren steeds sprake geweest van woningbouw. Dit houdt de komende jaren nog aan. Deze woningbouw is niet heel erg groot maar doordat de bouw over een groot aantal jaren is uitgesmeerd zien we een stabiel aantal leerlingen en sommige jaren zelfs een lichte groei.
Beleid van het ministerie tav informele samenwerkingsscholen en samenwerkingsbesturen moet een prominenter plek krijgen in de wet en regelgeving. Hier wordt op dit moment niet in voorzien.
Betere wetgeving om fuseren cq sluiten van scholen (ook samenwerkingsscholen én samenwerkingsbesturen) beter mogelijk te maken en flexibiliteit tussen schoolbesturen groter te maken vind ik veruit belangrijker dan te focussen op gemeentelijke samenwerking. OCW is aan zet, wij doen al het maximale mogelijk.
Bij ons is dit niet echt aan de orde. De leerlingdaling waar we mee te dealen hebben, wordt grotendeels veroorzaakt door het verlaten van school van een extra grote groep. 8 jaar geleden zorgde deze jaargroep voor een plotselinge en eenmalige stijging van leerlingenaantal.
Bij ons is dit tot nu toe geen item. Onze achterban blijft vrij constant.
Bij onze enige school is de krimp 6 jaar geleden ingezet. Nu hebben we na deze krimp van 25% ongeveer 290 leerlingen en dit aantal blijft volgens ons vrij stabiel.
Binnen onze gemeente is leerlingdaling niet heel spannend
Blijf een probleem voor de toekomst.
Komt nog bij het probleem van het vinden van goed voldoende personeel in de toekomst.
daling binnen de stichting niert aan de orde; tegendeel la jarenlang een lichte stijging van 3-5% per jaar. Een enkele school blijft gelijk/stijgt of daalt licht.
daling duurt nog 2 jaar, daarna stabiel.
Dat is op Walcheren (Vlissingen en Middelburg) <2%. Kleiner dan de leeftijdgebonden uitstroom van leerkrachten.
De aanpassing van de fusieregeling, waarbij een minimaal aantal leerlingen over moet gaan naar de fusieschool om fusiebekostiging te krijgen, is een bijzonder nadelige regeling voor de betreffende schoolbesturen. De personele lasten blijven namelijk wel bij het bestuur, ook al blijken er veel leerlingen naar andere scholen te vertrekken. Dit valt ook niet te beïnvloeden door het bestuur. Ouders zijn vrij om hun kind al eerder over te schrijven naar de beoogde fusiepartner of naar een andere school al dan niet

van het bestuur.
De bedoeling is dat het stichten van scholen makkelijker wordt gemaakt. De overheid moet nog goed bedenken of ze dit wil. Want dit werkt kostenverhogend. De bestaande scholen krijgen namelijk gefinancierd op grond van het leerlingenaantal van een jaar geleden en de nieuwe school op basis van de nieuw ingeschreven leerlingen die deels afkomstig zijn van de bestaande scholen. Deze leerlingen worden dus feitelijk bekostigd op zowel de bestaande school als de nieuwe school. En de problematiek voor het bestaande schoolbestuur dat al te kampen had met een leerlingendaling wordt ineens groter. Vervolgens gaat het ministerie die besturen weer helpen in het omgaan met de daling van het leerlingenaantal :).
De daling vlakkt inmiddels af (van 20% naar 6%) en zal rond 2020 stabiliseren
De fusietoets is gericht op de menselijke maat. In het primair onderwijs is het een obstakel en wordt het voor schoolbesturen lastiger om rekening te houden met de menselijke maat.
De gemeente mag het zichtbaar maken van 2,3 jarigen beter vormgeven waardoor besturen een leerlingdaling sneller inzichtelijk hebben.
De gemeenten waar de scholen gesitueerd zijn zouden een pro-actieve rol kunnen spelen, dat wordt nu nog niet afdoende opgepakt.
De gevolgen van leerlingdaling worden door het ministerie onvoldoende erkend. De gevolgen voor scholen en besturen zijn groot. Financieel brengt het ons in problemen, zeker ook tegen de achtergrond van de kwalitatieve agenda. De staatssecretaris durft niet echt beleid te maken; het is halfslachtigheid aan alle kanten. Fusies worden bemoeilijkt door regelgeving waaronder fusietoets.
De jaren door is er op het platteland, met name in agrarische streken sprake geweest van leerlingdaling. Door goed in te spelen op de fluctuaties in leerlingaantallen zijn we de afgelopen 25 jaar goed in staat geweest als éénpitter en zelfstandige school hierop in te spelen. De komende 5 jaren geven de prognoses een leerlingstijging van ongeveer 12 %.
Alle beschikbare gelden worden bij betreffende bestuur zoveel mogelijk besteed aan de school die onder het bestuur valt en verdwijnen niet in bovenschoolse constructies. Dit wordt als een groot voordeel ervaren.
de laatste vragen moest ik invullen voor de school met de meeste leerlingen (= Aalburg) en waar de gesprekken zijn gevoerd (= Zaltbommel). De laatste vragen kon ik dus niet invullen en moest toch een antwoord aanvinken. Deze antwoorden zijn dus niet relevant.
De leerling-daling in de gemeente Ermelo zag er aanvankelijk ernstiger uit dat het zich nu voordoet. reden: sinds jaren weer woningbouw vooral gericht op ouderen, die doorstromen naar een appartement. Hierdoor komen er weer woningen voor gezinnen vrij. Aanwas door verhuizingen. Inmiddels zijn er twee (collega) scholen gesloten waar de andere scholen van profiteren. Wij (VPCO) hebben de afgelopen jaren flink gesaneerd, waardoor we nu weer enigszins kunnen groeien.
De mogelijke komst van een azc en / of statushouders in de gemeente kunnen effect hebben op het onderwerp.
de naam van de werkgroep krimp is veranderd in werkgroep onderwijsperspectief. We worden als PO in Epe begeleid door Penta Rho op kosten van de gemeente
De procesbegeleiding is in ons geval al van start gegaan.
De regelgeving inzake samenvoegen van scholen is niet transparant. Als schoolbestuurder kun je door de regelgeving die wordt ontwikkeld en met terugwerkende kracht van toepassing is onvoldoende anticiperen op gewijzigde voorwaarden. Het ontmijnt de strategische planning en verplichte communicatie cyclus (medezeggenschap) in je eigen organisatie.
de speciale situatie van het primaire en voorgezette onderwijs op de waddeneilanden vraagt een specifieke aanpak, afwijkend qua mogelijkheden ten opzichte van de scholen aan de "wal"
De zwart-wir problematiek blijft in grote steden een rol spelen waardoorheen zwarte scholen dalen in lln aantallen. Grote steden groeien nog op dit moment qua bevolking dus daling bij school a wordt nu opgevangen door stijging op school b.

Deze stichting is gevestigd in Amsterdam waar leerlingdaling minder een issue is. In Amsterdam is de daling van het aantal gewichtenleerlingen wel een issue. Dus wij groeien met het aantal leerlingen maar de inkomsten dalen wel, en zullen naar verwachting ook de komende jaren dalen. Waardoor wij wel moeten bezuinigen. Zeer zorgelijk natuurlijk.
Dit onderwerp is binnen onze denominatie niet aan de orde.
Dit onderzoek lijkt wel erg op mosterd na de maaltijd.
Door een goede prognose meerjaren bestuursformatieplan en meerjarenbegroting kunnen we de leerlingendaling goed opvangen door natuurlijk verloop. De daling is de komende 4 jaar gering.
Door decentralisatie van onderwijshuisvesting (per 1-1-15) maakt een gezamenlijke aanpak lastiger. Een concreet antwoord op de verantwoordelijkheidsvraag inzake renovatie en/of levensduurverlenging kan voorwaarden scheppend zijn.
een belangrijk gevolg is dat heel veel tijd en aandacht hiernaaruit moet gaan, waardoor er minder aandacht / tijd is om te besteden aan de kwaliteit van het onderwijs; het ontbreekt in kleine gemeenten aan de benodigde expertise; externe ondersteuning helpt niet, omdat dit buitenstaanders zijn. Gemeenten moeten onderling veel meer samenwerken; de gemeentes zijn veel te klein om deze zaken op gemeentelijk niveau aan te pakken.
Een groot dilemma is het verschil van inzichten bij de besturen. Zeker als er een andere bestuurder / rvt komt, kan het beleid veranderen en daardoor ervaren we dat gemaakte afspraken niet nagekomen worden. In het geval van krimp zijn er heel veel belangen. Communicatie daarbij is van groot belang, maar de emoties voortkomend uit de verschillende belangen kunnen van grote invloed zijn.
Een heldere regelgeving over kleine scholen toeslag (tot wanneer), fusiecompensatiemiddelen (veranderd er wel/niet wat), samenwerkingsscholen, fuseren van besturen etc. is essentieel om meerjaren plannen op te kunnen zetten.
Enquête is niet afgestemd op situatie Waddeneilanden (is ook een klein percentage), dus de antwoorden geven mogelijk geen volledig beeld.
Er is bij ons al een regionaal procesbegeleider aangesteld.
Er is overleg geweest. Graag willen wij als zelfstandige vereniging blijven bestaan. In de overleggen die wij hebben gevoerd werd geconcludeerd dat een van onze scholen, die onder de opheffingsnorm zit dicht moet.
Samenwerking met een groter bestuur, of fusie is onafwendbaar. Graag hadden wij een ruimere opheffingsnorm gezien!
Tevreden kunnen wij dus niet zijn.
Fluctuaties kunnen (ook op de langere termijn) binnen het bestuur worden opgevangen.
Geef scholen faciliteiten om leerlingendaling op te vangen.
hebben hier tijdig op geanticipeerd, werken met een Transferium om personele knelpunten te voorkomen, zijn bezig leegstand te voorkomen (kindcentra) en daar waar noodzakelijk/ onvermijdelijk fusie aan het voorbereiden.
Het begrip leerlingendaling is wellicht te sterk voor ons. Ik zie dit jaar, dat ik in groep 1 4 lege plekken had in juni, vanwege verhuizingen naar buiten de stad. Inmiddels zijn 3 plaatsen toch opgevuld. Ik hoor van andere scholen, dat ook zij te maken hebben met uitstroom van leerlingen door verhuizing naar buiten de stad.
Het bestuur is een eenpitter en heeft derhalve 1 school onder zich. De gemeente Veenendaal kent voornamelijk een redelijk stabiel leerlingaantal. Meer is, mede door het grote aantal scholen, de denominatie, het profiel en het imago van de school bepalend voor het leerlingaantal.
Wel participeert het bestuur in een transfercentrum (met een vervangerspoot en mobiliteitscentrum), met ondersteuning van IPPON-personeelsdiensten in de regio Betuwe, Veluwe en Utrecht. Mede ingezet om jong en gekwalificeerd personeel voor het onderwijs te behouden.

Het is een gecalculeerd risico met grote gevolgen voor de inrichting van scholen, ontstaan van leegstand en verdwijnen van onderwijs in hele kleine kernen. Bestuurlijk levert het een enorme financiële en personele knelpunten op met hogere werkdruk voor personeel.
Het is van belang dat besturen zelf het onderwerp bij de kop pakken, indien aan de orde.
Ik zie dat er in het land veel fusies ontstaan. Het openbaar onderwijs delft daarbij het onderspit. Dat vind ik een zeer slechte zaak!!
Het scholenbestand van Perspecto is sinds 2012 gedaald van 38 naar 25 per 1-8-2015. !3 scholen minder. Dit heeft veel kruim en bestuurlijke daadkracht gekost. Eind is echter nog niet in zicht
Het valt op dat de ontwikkeling van de leerlingaantallen iedere keer een grote afwijking geeft van de prognoses. Er is schijnbaar veel mobiliteit en de leerlingendaling is vrijwel altijd hoger dan geprognoseerd.
Het valt op dat het probleem met name bij de partners in het veld (onderwijs, opvang, psz, welzijn, cultuur) gevoeld wordt. daar komt de actie vandaan. De gemeenten nemen mijns inziens onvoldoende hun regierol.
Het voedingsgebied van onze stichting is Amsterdam Noord. De komende jaren staat een omvangrijk woningbouw programma op de planning, zodat het leerlingaantal van onze stichting per saldo zal stijgen. Neemt niet weg dat ook wij scholen hebben waarop het leerling aantal terugloopt of de afgelopen jaren sterk is teruggelopen.
het zou mooi zijn als de bekostiging aangepast werd op sommige onderdelen zodat die niet meer in zo'n hoge mate afhankelijk was van het ll-aantal aangezien sommige kosten ongeacht het aantal leerlingen gelijk blijven en moeilijk beïnvloedbaar zijn. Ook het grote verschil tussen de bekostiging voor leerlingen in de onder- en bovenbouw is volledig uit de tijd....
Hoewel krimp een landelijk fenomeen is, is krimp per bestuur anders. Regelgeving zou meer op maat moeten kunnen.
Hou op met problematiseren van de feitelijke situatie, beweging geeft vooruitgang, er ontstaan creatieve oplossingen door onderwijsconcepten te veranderen, door andere huisvestingsoplossingen te creëren, oftewel benut de creatieve kans.
Ik zie graag de opheffingsnorm voor kleine scholen verdwijnen en meer vertrouwen in de sturing en inzet op de kwaliteit voor de klas.
in Amsterdam hebben we te maken met groei.
In de discussie is lln-daling een container begrip. Het zou voor een goede doordenking van dit thema helpen om wat preciezer te zijn. Wanneer ik aan lln-daling denk denk ik aan absolute daling, maar in de regio merk ik dat het soms ook verschuiving is. Dat levert andere problematieken op dan absolute daling. Denk alleen al aan het strategische huisvesting beleid van gemeentes.
In de gemeente Zeist is sprake van een zeer geringe krimp. Eigenlijk geen groot probleem
In de stad noch bij het bestuur is sprake van leerlingdaling. Eerder het tegenovergestelde is zichtbaar nl een licht leerlingstijging
In onze regio (Haarlem) is sprake van lichte groei. Wij verwachten geen terugloop van leerlingaantal om demografische redenen.
in onze regio is er reeds ondersteuning w.b.t. leerlingendaling d.m.v. procesbegeleider.
in onze regio wordt gewerkt met procesbegeleider Henk-Jan Kok
Jongere leerkrachten zouden meer kans moeten krijgen door betere regelingen voor ouderen (60+)
Krimp leidt nauwelijks tot problemen en zeker niet tot minder kwaliteit. Leegstaande lokalen worden gebruikt voor IKC-ontwikkeling, waardoor er per kind niet veel meer geld wordt uitgegeven aan exploitatie en onderhoud. Het grootste risico voor ons is de discussie over het versoberen of afschaffen van de toeslag voor kleine scholen. Als de overheid daar ingrijpende wijzigingen in doorvoert dan ziet het er slecht uit voor de vitaliteit van het platteland in de toekomst. Met andere woorden, de grootste bedreiging is niet de krimp maar onze overheid!

Lastig voor ons is dat we in vier gemeenten onze christelijke scholen hebben. We hebben onze scholen in de dorpen. Over het algemeen is er sprake van twee scholen in het dorp waarvan de christelijke telkens de kleinste is. De openbare basisscholen zijn altijd minimaal twee keer maar soms zelfs wel vier keer zo groot. De landelijke voorbeelden van samenwerkingsscholen gelden niet voor ons (twee scholen ongeveer even klein en het risico van geen school meer in het dorp). Het openbaar onderwijs is vaak niet afhankelijk van de kleine scholentoeslag en kan afwachten wat er met de christelijke scholen gebeurt. We kunnen hierdoor ook bestuurlijk geen scholen "ruilen". We zouden graag zien dat de wetgeving rond het verzorgen van kinderopvang en peuterspeelzalen door de schoolbesturen wordt verruimd.
leerlingdaling kan nooit een bedreiging zijn. Het is een uitdaging om onderwijs anders te organiseren. Wij zijn een democratische school en hebben leerlingen uit het hele land en een wachtlijst omdat het onderwijsconcept gewild is.
Leerlingendaling binnen Agora is betrekkelijk. Er is een aantal groeischolen en een aantal krimpscholen. We bevinden ons in een regio met een geringe krimp. Per saldo is er nauwelijks een probleem. Door een flexibele manier van organiseren kunnen we de gevolgen goed opvangen.
Leerlingendaling heeft complexe gevolgen op het gebied van onderwijsinhoud, personeelsbeleid, financiële posities van besturen, werkgelegenheidsperspectief, verzuim en maatschappelijke verhoudingen. Naast de ondersteuning die specifiek door het ministerie is georganiseerd zien we veel ongewenste neveneffecten van beleid, waardoor de krimpregio's onevenredig hard getroffen worden. Dat vraagt om aanvullend beleid en maatwerk. We zien dat de krimp en al haar gevolgen te weinig aandacht krijgt op de agenda van allerlei instanties, die hun prioriteiten elders leggen: van PO raad tot de onderwijsbonden en van het ministerie tot de lokale politiek.
Leerlingendaling is er niet alleen vanwege krimp van het aantal kinderen totaal, maar ook vanwege concurrentie van internationale scholen. Deze scholen vragen een aanzienlijke bijdrage en hebben daardoor allerlei extra faciliteiten, personeel en kleinere groepen. Daar gaan steeds meer ouders naar toe (ook Nederlandse ouders, die voor internationale bedrijven werken), omdat de bedrijven het schoolgeld betalen.
Leerlingendaling is nu geen actueel thema voor onze Stichting. Wat ons zorgen baart als we er wel mee te maken zouden hebben is het thema dat we dan te veel personeel zouden kunnen hebben en dat wij voor het personeel risicodragers zijn en dus opdraaien voor de financiële gevolgen die krimp meet zich mee brengt. Dat maakt ons snel heel kwetsbaar, omdat onze buffers grote extra structurele uitgaven niet lang aankunnen. En ... mooi dat personeel een steeds duidelijker rechtspositie heeft. Maar ... jammer dat dit scholen/besturen heel veel geld kan kosten.
Leerlingendaling is voor ons een beperkt probleem. Sommige van onze scholen hebben een stijging van het aantal leerlingen, terwijl maar een beperkt aantal scholen last hebben van krimp. Krimp is in dat geval deels demografisch bepaald, maar heeft veel vaker lokaal bepaalde oorzaken (school is zwak geweest, veranderingen in het team of directie, veranderingen in de populatie leerlingen, etc.). Het is de opdracht voor een schoolbestuur hier adequaat op te reageren en anticiperen.
Leerlingendaling krijgt in onze regio steeds meer invloed op het al aanwezige knelpunt passend onderwijs in relatie tot vrijheid van onderwijs.
Leerlingendaling wordt helaas nog altijd geframed in bestaansbedreiging van scholen, terwijl er zoveel andere oplossingen mogelijk zijn en ook op verschillende plekken uitgetoetst worden. Het elkaar informeren over andere oplossingen en de uitwerking daarvan kan beter en beter gecoördineerd worden. Hierdoor kan kennisdeling ook op dit vlak op gang komen.
Maak van de bedreiging de kans! (Onderwijsinhoud, bijv. 10/14 onderwijs invoeren)
miv 1 augustus 2016 ben ik in dienst als directeur mijn voorganger is met pensioen mogelijk heb ik vragen onjuist beantwoord door te kort aan kennis en ervaring
Mogelijkheden om te komen tot samenwerking en fusie zouden uitgebreid moeten worden.
N.a.v. de vorige vraag - we zijn bezig met een risico analyse via een extern onderzoek

Nee, onze prognose is voor de korte en lange termijn stabiel . Het deelnamepercentage is heel hoog, het is de uitdaging dit zo te houden.
Nee, we zijn onder begeleiding van de RO-Groep volop bezig en hebben inmiddels een goed overzicht van de leerlingaantallen in 2016 en 2026 van alle 40 scholen voor PO in de eerder genoemde drie (3) gemeenten, met daaraan gekoppeld de ruimtebehoefte per school in de genoemde jaren.
Nee, wij hebben alleen te maken met groei.
nee, wij voorzien dat we de komende jaren een stabiel aantal leerlingen zullen hebben
Nee, wij zijn in de gelukkige omstandigheid dat het leerlingenaantal binnen de stichting stabiel is en zelfs licht groeit.
Nee. Wij zijn stabiel of groeien licht en verwachten dat dit de komende jaren zo blijft. Dit i.v.m. nieuwbouw in ons dorp en een stabiele achterban van de school.
Nog niet drastisch. Bovendien kunnen we het met natuurlijk verloop opvangen.
Omdat wij een regionale school zijn en veel nieuwe aanmeldingen krijgen van leerlingen die niet in onze verwachtingen waren meegenomen hebben wij niet te maken met leerlingendaling.
Omdat wij te maken hebben met 22 gemeentes is het lastig deze enquête goed in te vullen. De directeurs van de scholen hebben contact met de 22 gemeentes, daarom is een bovenschoolse antwoord niet overal van toepassing. Daarom heeft het ook geen zin om op de volgende vraag ja te antwoorden aangezien er een context is bij onze organisatie.
Ondersteuning vanuit OCW is op dit moment (nog) niet nodig. Er zijn al contacten geweest. Mogelijk dat we alsnog een beroep op die ondersteuning (moeten) gaan doen.
Ons bestuur heeft slechts 1 school.
ons leerlingenaantal is stabiel, moeten noodgedwongen met wachtlijsten werken omdat ik maar max 30 kinderen plaatsten
Ontwikkelingen vroegtijdig signaleren en op tijd plannen maken en uitvoeren. Sluiten Krimpen van scholen vraagt veel tijd en tact.
Onze scholen hebben sinds jaar en dag wachtlijsten. Als je het als school goed doet heb je minder last van krimp. In het Gooi is er juist een toeloop van kinderen i.v.m. de gunstige markt m.b.t. kopen van een huis komen er weer veel jonge gezinnen uit Amsterdam.
Onze school heeft al jaren een stabiel aantal leerlingen en houdt dat in prognoses van de gemeente ook de komende jaren.
onze school staat in een van de grote steden waar geen sprake is van demografische krimp en heeft om die reden geen hinder van teruglopend leerlingaantal.
Onze stichting heeft tot op heden nog geen last van leerlingendaling en dat is ook in de toekomst niet of nauwelijks te verwachten, tenzij de gemeente Den Haag haar expat-positie kwijtraakt
Op dit moment hebben wij niet te maken met een leerlingendaling. Daarom is het onderzoek voor ons lastig in te vullen.
Op dit moment is er op onze school nog geen leerlingendaling. Wat er in de nabij toekomst zal gebeuren is moeilijk in te schatten, omdat we een streekschool zijn.
Op dit moment zitten wij in de tweede fase van de transitieatlas en worden al ondersteund door een procesbegeleider vallende onder de regeling van OCW.
Op onze school merken we wel een terugloop in aantal leerlingen. Grote groep 8 van school en kleinere groep 0/1. We hebben een groot voordeel door de christelijke identiteit van onze school. Vanuit de omgeving kiezen ouders, vanwege de identiteit, bewust voor onze school, ook als ze daar wat verder voor moeten rijden. Het leerlingaantal ligt gelukkig helemaal niet in de buurt van de opheffingsgrens. Natuurlijk heeft het dalend leerlingenaantal onze aandacht, maar op dit moment is het niet zo dat er een plan klaar ligt. Wel hebben we hier gedachten en ideeën over.
Plannen maken m.b.t. leerlingedaling heeft ons inziens niet zoveel zin. Iedereen begrijpt dat er minder geld binnenkomt en dat er dus iets moet gebeuren. Minder inzet voor personeel, meer combi groepen, meer leegstand, enz. Scholen met een specifieke identiteit kunnen niet zo makkelijk samengaan. In de meeste gevallen is geld het grote probleem. Noch gemeenten, noch de overheid komt met geld over de

brug.
Prognoses voor de langere termijn zijn moeilijk te maken, omdat er binnen ons dorp meerdere basisscholen zijn en je niet weet voor welke school ouders uiteindelijk kiezen als hun kinderen vier jaar worden.
samenwerking met de gemeente verloopt stroef. de gemeente wil de leegstand niet terug nemen ook al in een complete vleugel van 5 lokalen juridisch afsplitsbaar.
spitst zich bij ons toe op de daling in sbo, waardoor financiering in gevaar komt. SWV is dan een complicerende partij omdat het "probleem" niet van de andere dertien besturen is.
Stedelijke regio's hebben juist gevolgen door stijging, zoals leraartekorten.
stichting Nutsscholen aalst waalre is een eenpitter. Wellicht handig om te kijken hoezeer dit onderwerp onder eenpitters speelt en wat mogelijke verschillen zijn.
stuur een quickscan alleen naar scholen in krimpregio's. Prognoses voor Eindhoven zijn stabiel tot lichte groei. Islamitisch onderwijs zit in het hele land in de lift; op de huidige incidenten na.
Ter verduidelijking: het gaat hier om een zogenaamde éénpitter (één bestuur één school), met steeds voldoende aanmeldingen.
traject met procesbegeleider lln.daling is momenteel in uitvoering
Urk heeft een jonge bevolking die overwegend christelijk is. Er wordt veel gebouwd en dan is er ook veel natuurlijke aanwas, voorlopig!
Volgens de huidige prognoses kunnen wij de krimp goed opvangen en zal dit geen sluiting van scholen tot gevolg hebben.
Voor Arcade vormt leerlingendaling geen bedreiging. Door te anticiperen, zowel bedrijfsmatig-financieel, als op personeel gebied, ontstaan er kansen.
Voor een éénpitter in een kleine gemeenschap zijn er weinig acties mogelijk.
Voor kleine kernen met weinig 'concurrentie' tussen diverse scholen valt er weinig te doen. De gezinnen worden nu eenmaal kleiner en het aantal nieuwe gezinnen neemt nu toe door het niet bijbouwen van nieuwe wijken. Hierdoor trekken jonge gezinnen weg en vergrijsd de kern. Wij hoeven niet te profileren of reclame te maken. De ouders kiezen bewust voor onze of juist de andere scholen vanwege denominatie.
Voor wat betreft het anticiperen op de krimp en het op tijd kunnen nemen van maatregelen moeten schoolbesturen meer vrijheid krijgen voor gezond ondernemerschap.
vooral de invloed bij openbaar onderwijs van gemeenten op de hele materie is vervelend omdat dit voor iedereen toegankelijke informatie is en gevolgen heeft voor de reputatie
Voorlopig is het nog te overzien
Voorlopig lijkt dit voor Urk niet relevant te zijn!
We groeien!
We hebben al ondersteuning in de regio d.m.v. procesbegeleiding leerlingdaling
We hebben de afgelopen jaren een aantal scholen gefuseerd. op grond daarvan krijgen we voor 6 jaar fusiemiddelen. Deze zijn bedoeld voor het opvangen van de personele gevolgen van de fusie. Er zijn geluiden dat het ministerie dit wil koppelen aan het aantal leerlingen dat daadwerkelijk naar de fusieschool gaat. Hiermee verandert het ministerie de spelregels tijdens de wedstrijd. In een gebied met een opheffingsnorm van 31 is er het laatste scholjaar vaak al sprake van weglekken van leerlingen, soms wel en soms niet naar een fusieschool. Vaak schrijven ouders kleuters niet meer in op de op te heffen school, maar alvast op de fusieschool. We ervaren dit als groot onrecht
We hebben een regionaal procesbegeleider leerlingendaling in de persoon van Sjoerd Sol. In het kader daarvan is er ook overleg met de ambtenaren van het ministerie (waarvoor dank!)
we hebben ook goede contacten op het ministerie, die onze plannen volgen en interessant vinden, zelfs Dekker is bij ons op bezoek geweest

we hebben volgens prognose nog zicht op groei en daarna stabilisatie
We houden de veranderingen in de politiek tav de eisen en mogelijkheden rondom het minimumaantal leerlingen in de gaten. En zullen daar zo nodig in de toekomst op inspelen. Op dit moment is er geen reden om op dit gebied actie te ondernemen.
We willen zo lang mogelijk de onderwijspunten open houden. Momenteel hebben we 8 brinnummers (tot voor kort 9, maar fusie) en 15 locaties. Wat adviseert u m.b.t. het open houden van onderwijspunten? Is er een omslagpunt, kijkend naar aantal brinnummers en locaties?
we zien juist een stijging van het aantal leerlingen omdat de islamitische scholen in Amsterdam steeds bekender en een alternatief voor vele ouders worden.
we zijn al in vergevorderd stadium, hebben ondersteuning van een procesbegeleider en adviseurs van Verus
We zitten met smart te wachten op de modernisering van de bekostiging. Welk effect heeft dit op de bekostiging en het in stand kunnen houden van scholen.
wet- en regelgeving zit het ten uitvoer brengen van het gebiedsplan in de weg.
Wij ervaren geen daling, sterker nog wij maken sinds de start van onze school in 2010 een constante stijging van het aantal leerlingen mee.
Wij ervaren grote problemen in de wet en regelgeving daar waar het gaat om te fuseren met andere schoolbesturen van een andere denominatie. Dit is naar mijn mening niet meer van deze tijd en draagt nadrukkelijk bij aan de problematiek bij het vinden van oplossingen van de krimp.
wij groeien
Wij hebben (nog) geen behoefte aan ondersteuning omdat we van mening zijn dat de beoogde strategie (gericht op leerlingenwerving maar vooral ook leerlingenbehoud) nog geen optimaal effect heeft gehad. Deels willen we de daling tegen gaan, deels beseffen we dat er in het algemeen nu eenmaal sprake is van een geringer leerlingenaanbod a.g.v. vergrijzing, uitblijven beoogde nieuwbouw rondom onze school (jonge gezinnen), etc.
wij hebben al regioconsultancy - (Penta Rho) & subsidie aangevraagd, dat is ondersteunend, positieve ervaringen
Wij hebben een informele samenwerkingsschool door een fusie met aan ander schoolbestuur gerealiseerd. Wij gaan hiermee verder. We lopen aan tegen de regelgeving op dit gebied. Ouders, leerkrachten en besturen vinden elkaar, maar de regelgeving maakt het realiseren van formele samenwerkingsscholen erg lastig.
wij hebben in principe niet direct last van leerlingendaling omdat merendeels van onze onze potentiële leerlingen op andere denominaties zitten. we hebben meer last van maatschappelijke onrust, vooroordelen en remigratie.
wij maken reeds gebruik van de geboden ondersteuningsmogelijkheden. krimpregisseur aangesteld. en ook zelf doen we , samen andere besturen onderzoeken naar haalbaarheid van verdere samenwerking.
Wij zijn een bestuur in Best met 4 katholieke scholen Nutsscholen en een protestante school. In 2011 zijn het katholieke bestuur en het Nuts bestuur gefuseerd. De protestante school hoorde al bij het katholiek bestuur. In Best is nog een ander bestuur (gereformeerde school) De bestuurlijke fusie heeft ervoor gezorgd dat er gezonde concurrentie is tussen de scholen. Er is een goede verhouding met de gemeente.
Afgelopen schooljaar jan / juni 2016 hebben we twee scholen gefuseerd. De nieuwe school heeft twee identiteiten (protestant en neutraal) en is onderwijskundig een school.
Wij zijn een christelijke dorp basisschool met een vast (kerkelijk) netwerk waar de leerlingen vandaan komen. Hierdoor is groei of daling eerder zichtbaar, maar we mogen niet echt klagen omdat het aantal II' en aardig stabiel blijft vergeleken met scholen van andere denominaties.
Wij zijn een éénpitter en de vraag om kinderen te plaatsen op onze school is veel groter dan het aanbod. Elk jaar kunnen wij 30 leerlingen plaatsen, maar de vraag is om 50 kinderen te plaatsen. Dit betekent dat wij ongeveer 20 ouders van kinderen verwijzen naar andere scholen binnen Wageningen.

Wij zijn een schoolbestuur met Vrijescholen (stichting Pallas 41246). Wij ervaren een groei van ca. 5% jaarlijks. Komend jaar willen we een school stichten in Oss. Meerder scholen groeien van combinatieklassen school naar enkelstrooms of van enkelstrooms naar 1,5 strooms enz.
Wij zijn een streekschool waar dit niet speelt
wij zijn het enige schoolbestuur voor primair onderwijs in de gemeente Tubbergen. De leerlingdaling is een gevolg van de geboortedaling.
Wij zijn momenteel bezig met een onderzoek tot het vormen van een personele unie gevolgd door een fusie om met de leerlingdaling in onze krimpregio om te gaan.
Wij zitten in een krimpregio en proberen al 6 jaar om passend beleid te ontwikkelen. Regionaal best moeilijk om alle partijen op een lijn te krijgen. Er zitten altijd besturen bij die profijt denken te behalen of niet bewust zijn van de gevolgen. In 2013 beloofde de staatssecretaris om alle belemmeringen in wet- en regelgeving weg te nemen. Van die belofte is niet veel uitgekomen. Ligt niet aan hem, maar ook de onwetendheid en ondeskundigheid in de Tweede Kamer. Ik bedoel hiermee dus niet het Ministerie van OCW. Daar is wel de bewustwording en bereidheid om mee te werken. Maar ook zij moeten zich aan de zeer verouderde wetgeving houden. Waren we in 2013 nu hoopvol gestemd, nu weten we dat we het zelf moeten doen en weinig hulp uit Den Haag (politiek) hoeven te verwachten.
Wij zouden graag meer ruimte zien voor samenwerking tussen openbaar en bijzonder onderwijs. We moeten nu handelen om de kwaliteit van het onderwijs (waaronder huisvesting) in de toekomst te kunnen waarborgen. We willen daarin verregaand samenwerken, maar worden geremd door regel- en wetgeving.
Zeeuws-Vlaanderen is een krimpgebied bij uitstek en heeft ook te maken met weglek van kinderen naar België in de grensdorpen. Daardoor worden de scholen PO en VO, maar vooral PO dubbel getroffen. De regio is een tijd geleden bijgestaan door de Onderwijs Autoriteit Zeeland. Hieruit voortkomend worden nu plannen gemaakt per gemeente in Zeeuws-Vlaanderen. De leergang directeur IKC is ontwikkeld vanuit Zeeuws-Vlaanderen en wordt door AVS aangeboden. Er wordt op vele niveau's overlegd tussen scholen en kindvoorzieningen. Iedere PO-school heeft afspraken met kindvoorzieningen en meestal zijn deze - bij voorkeur - geïntegreerd in de school zelf. Waarschijnlijk te weinig landelijk bekend, maar Zeeuws Vlaanderen is, vanuit noodzaak geboren, wellicht de regio die het verst in Nederland is ontwikkeld op het gebied van leerlingdaling en wat dit betekent voor de voorzieningen. Zonder samenwerking redden wij het hier niet. Eigenlijk moeten we meer (financiële) steun hebben voor onze plannen. Dat kost nog wel de meeste inspanning. U merkt, ik zou kunnen blijven schrijven!
Zolang artikel 23 bestaat, is er gedoe omtrent leerlingdaling. Dan krijg je 3 denominaties op één locatie die allemaal willen blijven. Schaf af, maar alle scholen SCHOOL onder één bevoegd gezag en kijk welke scholen je op inhoud en variatie wilt houden. Zolang artikel 23 blijft, zijn alle maatregelen pleister op een open wond. Waar gaat vormgeving van krimp goed? Daar waar besturen samen zijn gegaan.
Zorg er voor dat je duidelijk communiceert wat kinderen kunnen verwachten op je school

7.2 Open vragen schoolbesturen VO

Heeft u nog opmerkingen ten aanzien van het onderwerp leerlingdaling?
aanvraag procesbegeleider leerling daling Po-Vo is aangevraagd
Als andere concurrerende school niet wil kom je niets verder!
Als categoriaal gymnasium in de stad Groningen (beperkte krimp) hebben we tot dusver niet te maken met krimp. We zijn heel benieuwd of dat ergens in de komende jaren toch aan de orde zal zijn.
Begeleiding vindt (ook) al plaats via een toegekende subsidie Krimpcoordinator.
Binnen Almere hebben wij relatief weinig last van leerlingdaling

De algemene opmerking dat er nog te veel regelgeving is die duurzame oplossingen verhindert. Bekostiging gerelateerd aan onderwijsplek, centrale aanmelding voor eerstejaars. Er is ook nog weinig samenwerking tussen gebieden met daling en stijging. Daarvoor zou meer provinciale of landelijke regie nodig zijn.
De daling van het aantal leerlingen gaat geleidelijk. De uitstroom van het personeel is groter dan de leerlingdaling - dus we denken geen formatieve problemen te krijgen. De gebouwen zitten nu meer dan vol. Minder leerlingen geeft dan ook letterlijk meer lucht.
De enquête wordt ingevuld op basis van korte termijn prognoses (drie jaar vooruit). Indien we vooruit kijken naar een langere termijn, dan ontstaat er wel behoefte aan ondersteuning en aan samenwerking om de leerlingendaling (die zich in Zeeland in het regulier voortgezet onderwijs doet gevoelen) het hoofd te kunnen bieden
DE fusietoets zou moeten worden afgeschaft en het nieuwe bekostigingsmodel zou snel moeten worden ingevoerd. ook het wetsvoorstel voor de samenwerkingsscholen is noodzakelijk dat dat snel wordt doorgevoerd.
Die zijn gewisseld met de medewerkers van Leerlingdaling.nl
Dit probleem speelt niet in de Randstad
een schoolbestuur, dat actief is binnen verschillende regio's, is actief in deze regio's en kan daardoor krimp beter opvangen. Dit maakt, dat de leerlingkrimp als minder urgent ervaren wordt. Dit aspect blijft in deze enquête onderbelicht.
Er is al een regionale procesbegeleider ingezet
Er is veel meer regie nodig vanuit de landelijke overheid. De autonomie van scholen verhindert een constructieve oplossing op lokaal of regionaal niveau
Gemaakte prognoses (hoe degelijk dan ook van opzet) blijken steeds weer achterhaald doordat leerlingstromen niet voorspelbaar zijn. Daar waar voor onze 7 vmbo- scholen teruggang in leerlingenaantal was geprognostiseerd, blijkt al twee jaar sprake van groei. Daar de organisatie heeft te maken met drie provincies, elk met een eigen problematiek, waren bepaalde vragen lastig te beantwoorden en is een gemiddelde genomen.
Gezien het feit dat het JBO alleen toegang biedt aan Joodse scholen is de grootste leverancier van nieuwe leerlingen de Joodse basisschool Rosj Pina. We verwachten de leerlingendaling ook tegen te gaan door actiever marketing te bedrijven vanuit de school waardoor een grotere groep wordt bereikt en we dus minder afhankelijk worden van de doorstroom uit groep 8.
Goed contact met de accountmanager krimp, Jelma Hoekstra. Ik daar erg veel aan.
Goed initiatief
Het is onduidelijk wat het effect van het nieuwe systeem voor bekostiging zal zijn.
Het was lastig antwoord geven op vragen over leerlingendaling als je al hebt aangegeven dat zich dat bij de eigen scholen niet voordoet...
Ik zou graag meer aandacht terug willen zien voor de maatschappelijke gevolgen en de gevolgen voor de regionale economie op termijn. Nu richt de focus zich naar mijn mening teveel op de, te korte termijn (RPO =5 jaar), gevolgen voor de school en het aanbod.
In hoeverre voert het ministerie van OCW overleg met gemeenten over huisvestingsproblematiek inzake leerlingendaling?
In IJlstad zal geen sprake zijn van een grote daling van het aantal leerlingen. Wel willen wij tav een kwaliteitsverbetering van het onderwijs en meer keuzes voor leerlingen te realiseren van 3 naar 2 scholen gaan.
lastig in te vullen als je in een groei regio zit. ook al is de groei wrsch minder groot dan voorspeld, de vragen gaan uitsluitend over leerling daling
Leerlingdaling (eerst een uitstroom van docenten) en de vergrijzing (op termijn een tekort aan docenten) vraagt om een investering van OCW om jonge docenten boventallig te behouden voor het onderwijs.
leerlingendaling is al 4 jaar een thema in Zeeland, bijzonder in Zeeuws Vlaanderen. Beetje laat als OCW nu pas onderzoek laat doen naar de mate waarin we daarmee bezig zijn

lijkt me dat deze vragen niet aan de 4 grote steden gesteld moeten worden
Omgaan met het onderwerp leerlingendaling vraagt om maatwerkoplossingen. Geen gebied of krimpsituatie is gelijk aan een ander. In het belang van kwalitatief goed en bereikbaar onderwijs zou regelgeving maatwerkoplossingen niet in de weg moeten staan. De nieuwe plannen rond de vereenvoudiging bekostiging maken maatwerkoplossingen en het behalen van het doel in bepaalde situaties onmogelijk.
Onze leerlingendaling wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door Passend ONderwijs
ook voor tijdelijke leerlingendaling zouden voorzieningen moeten zijn.
Op de Veluwe zijn we met elkaar PO en VO volop in gesprek om de kansen die leerlingdaling biedt op te pakken. Dit betekent herpositionering van onze eigen positie en de posities van de collegabesturen. Ik proef nadrukkelijk bereidheid om hier een bijdrage aan te willen leveren.
Op onze school is voorlopig geen sprake van een leerlingendaling, maar juist de komende jaren nog een verdere groei van het leerlingenaantal. Wij voeren juist overleg met de gemeente over tijdelijke extra huisvesting. In deze enquête werd de problematiek van de leerlingendaling als een onvermijdelijk feit gepresenteerd, waardoor onze situatie niet benoemd kon worden.
Samen met ander VO bestuur gaat er een aanvraag weg voor een accountmanager in de 2e tranche
Tijdens de discussie na prinsjesdag zie ik dat ministers zicht rijk rekenen bij leerlingdaling. Immers minder leerlingen minder geld uitgeven. Echter een school die te maken heeft met een daling heeft veel moeite om financieel rond te komen. Een paar leerlingen minder in de klas= direct minder inkomsten maar toch moeten de lessen gegeven worden. Het is van belang dat de vergoedingen richting scholen daarop aangepast worden. Dus een soort naijl-effect. zodat scholen bij een daling meer tijd krijgen om de financiën op orde te krijgen
Voor onze school speelt het voorlopig (eerste 10 a 15 jaar) niet. Dit geeft dat er geen grote urgentiebesef is.
We hebben al een procesbegeleider vandaar nee ingevuld bij voorgaande vraag
We hebben gezamenlijk vanuit het bestuurlijk overleg VO een subsidieaanvraag ingediend en toegekend gekregen voor begeleiding op krimpsценario's etc.
We maken in de aanpak als gebruik van enkele projecten procesbegeleiding leerlingkrimp, daarnaast zijn we zelf intern zeer intensief bezig met de kans krimp in relatie tot de onderwijsvernieuwing
Wij denken dat veel overleg hierover, voorbij gaat aan het gegeven dat bijna iedereen nog denkt in termen van klassikaal onderwijs. In het onderwijsveld verandert dit langzaam aan, maar externe partners volgen die beweging nog niet. Met flexibeler onderwijs, en tijdig daarheen ontwikkelen, kunnen veel krimp problemen worden verkleind, opgelost of voorkomen. Ondersteuners hebben ook de neiging om vooral te tellen en te constateren, en dan meteen aan de overlegtafel te gaan. Dat leidt vaak tot oplossingen die kenmerken hebben van "oud denken". Daar willen wij buiten blijven.
wij hebben 2 VO's vrijescholen die de laatste jaren zijn gegroeid (30 - tot 40% in de afgelopen 4 jaar) en de komende jaren nog verder zullen doorgroeien. Prognose is dat vanaf 2019 een lichte leerlingdaling zal intreden in beide bovengenoemde gemeenten.
Wij hebben al innig contact met leden van het accountteam en zijn m.i. goed op weg.
wij hebben één brinnummer maar 11 vestigingen 3 in krimpgebied 8 in stabiel gebied enquête past hier helemaal niet bij
Wij hebben momenteel te maken met twee soorten leerlingendaling, de eerste is het gevolg van enkele jaren bovenmatige stijging die nu weer normaliseert. De tweede is demografisch van aard, maar deze stabiliseert op een termijn van twee a drie jaar, waardoor hoogstwaarschijnlijk geen extra maatregelen nodig zijn.
Wij hebben reeds ondersteuning door een procesbegeleider

Wij krijgen te maken met een mogelijke daling van 5 % in de komende 10 jaar, dat is prima op te vangen via natuurlijk verloop; er dreigt dus geen probleem

7.3 Open vragen gemeenten PO

Heeft u nog opmerkingen ten aanzien van het onderwerp leerlingendaling?

Bij ons geven schoolbesturen aan exploitatieproblemen te hebben door de leerlingendaling. Minder inkomsten, maar de vaste lasten, zoals personeelslasten en huisvesting dalen niet snel genoeg mee. Sluit de financieringsmethodiek die gebaseerd is op huidig leerlingaantal nog wel aan op de huidige praktijk? Bij de vraag of we tevreden of ontevreden zijn over het overleg met schoolbesturen, heb ik ontevreden ingevuld, maar eigenlijk is dat te ongenueanceerd. Het vraagt om meer toelichting. Deels kunnen we tevreden zijn, deels niet. We praten, maar de concurrentie is levend en de schoolbesturen hebben rechten.

De daling van het aantal leerlingen is in onze gemeente het resultaat van "normale" cyclus. Deze cyclus kent tussenpozen van 25 tot 27 jaar.

De gemeente Rotterdam heeft geen leerlingdaling, eerder een kleine stijging.

De gemeente Westerveld heeft ondersteuning van twee zogenoemde "krimpcoaches" in Drenthe, bekostigd door het Ministerie van OC&W. De gemeente Westerveld kent een behoorlijke leerling daling. Rond 19%. In zes jaar tijd is het aantal leerlingen in het basisonderwijs gedaald van totaal 1765 (1-1-2009) naar 1340 (1-10-2015). Wij worden hier onder andere mee geconfronteerd vanwege de vele leegstaande lokalen.

De leerlingaantallen schommelen en prognoses geven niet altijd een betrouwbaar uitgangspunt. Ook zie je dat het vervullen van een regionale behoefte een boost geeft aan de leerlingaantallen. Tevens is in het onderwijs sprake van een vorm van concurrentie dat niet altijd goed uitpakt. Zo groeit het leerlingaantal van een school terwijl bij de ander hierdoor sprake is van een daling. Natuurlijk kan naast krimp ook de grondslag en kwaliteit van het onderwijs van invloed zijn op een daling van het leerlingaantal per school. Daarnaast blijft het leerlingaantal aardig gelijk doordat ongeveer 50% van de leerlingen afkomstig is uit andere gemeenten.

De leerlingendaling speelt in de stad Leeuwarden niet en in het buitengebied beperkt. Vooralsnog kunnen alle scholen in stand blijven. In 2018 vindt een herindeling plaats met de gemeente Leeuwarderadeel en een deel van Littenseradiel. Met name de laatste gemeente heeft kleine scholen en er wordt een leerlingen daling verwacht van rond de 25 % (CBS). We maken nu voor het hele gebied een nieuwe prognose en zijn ook aan het bekijken wat de nieuwe opheffingsnorm wordt. Verder wordt onderzocht wat de gevolgen zijn van bestuurlijke fusies etc.

De prognoses laten voor Vlaardingen een lichte groei zien tot 2022 en vervolgens pas een lichte afname.

De schoolbesturen PO zijn nu bezig met het opstellen van een spreidingsplan op gemeentelijk niveau. Dit vooruitlopen op de wetgeving in 2017 die het opstellen van een spreidingsplan verplicht stelt. Vooruitlopend hierop zijn er gesprekken geweest tussen de gemeente, de schoolbesturen PO in Aa en Hunze en de regionale procesbegeleiders leerlingendaling. In overlegsituaties met andere gemeenten komt het onderwerp krimp ook wel aan de orde.

De voorspelde krimp was beperkt. Recent wordt voor stad Alkmaar in de bevolkingsprognose van CBS een groei voorzien van 8%. Krimp is daarom niet een heel hot item.

Een onderzoek met een procesbegeleider loopt in onze gemeente.

Een schooldirecteur hecht minder waarde aan leerlingenprognoses omdat iedere keer sprake is van een daling bij zijn school maar hier nooit sprake van is geweest. Het blijft bijzonder dat verschillende ontwikkelingen kunnen bijdragen aan een mogelijk roep om meer onderwijsruimte.

Geen,
wij hebben vooralsnog te maken met een leerlingenstijging.

Groot probleem voor de scholen is de leegstand, die slechts in een enkel geval verhuurd kan worden aan derden. Heel voorzichtig wordt gedacht aan het sluiten van een of meer maatschappelijke accommodaties t.g.v. het gebruik van de leegstand in een MFA.

Groot probleem voor de schoolbesturen is de leegstand. Vrijwel iedere school heeft wel 1 of 2 lokalen leeg staan, die lang niet altijd verhuurd (kunnen) worden. Oplossingen in de huisvestingsfeer zijn meestal pas mogelijk bij vervangende nieuwbouw of renovatie.
het aantal is stabiel, er wordt enige daling verwacht. De daling is zo laag dat het geen thema is voor huisvesting.
Het blijkt dat de daling van leerlingen in het primair onderwijs minder is dan een aantal jaren geleden was voorspeld. Dit komt vooral door de toestroom van en groter aantal kinderen van statushouders. Verder lopen we er als gemeente tegenaan dat er twee scholen aan elkaar geschakeld zijn, maar met verschillende schoolbesturen, de levensvatbaarheid van beide scholen in gevaar komt. De vraag is hoe hiermee om te gaan. Ook hoe dit gezien moet worden in de relatie tot het openbaar onderwijs.
Het is goed om de leerlingen daling bovengemeentelijk te bekijken.
In de samenwerking tussen verschillende (openbare en christelijke) scholen horen we van schoolbesturen dat de regels over fusie van scholen (en schoolbesturen) knellen: die zijn gemaakt om mega-ROC's in het westen van het land te vermijden. Zij doen geen recht aan de schaalgrootte van dorpen in krimpgebieden.
Daar is het een onbetaalbare luxe om twee soorten (openbaar en bijzonder) onderwijs naast elkaar te laten bestaan. Sterker nog over verschillende dorpen heen, is het nodig dat scholen en schoolbesturen makkelijker kunnen samenwerken en samengaan. Samenwerkingen moeten met de nodige souplesse en lokale kennis van zaken worden behandeld. Het doorlopen van fusietoesten ed helpt daar niet bij.
Het gaat overigens vooral om de leefbaarheid in de dorpen en de kwaliteit van het onderwijs: alleen daarom al is verdergaande samenwerking noodzakelijk. Kosten voor gemeente en schoolbesturen zijn een secundaire reden om tot samenvoeging van scholen te komen.
ook een veel soepeler regelgeving voor investering in duurzame maatregelen in schoolgebouwen (door de schoolbesturen) helpt om samengaan van scholen (en schoolgebouwen) mogelijk te maken.
Ik ben vanaf augustus 2016 bezig met onderwijs. Leerlingendaling is wel een onderwerp wat opkomt, maar waar we nu nog niet/nauwelijks mee van doen hebben. Prognoses hebben we.
In de afgelopen jaren is één school in een kleine kern van onze gemeente gesloten. Daarnaast zijn er het afgelopen jaar twee scholen die veel last hadden van afnemende leerlingaantallen en daardoor leegstand, gefuseerd. De gefuseerde school is nu een sterke, levensvatbare school. Regionaal zijn er met name afspraken rondom woningbouwplannen per gemeente gemaakt.
In de regio Alblasserwaard Vijfheerenlanden is de transitie-atlas Krimp gestart. Er is een procesbegeleider aangesteld die zowel de regionale als de lokale acties ondersteunt.
In december 2013 is de Toekomstvisie van het basisonderwijs 'De scholen van (over)morgen' door de gemeenteraad van Ooststellingwerf vastgesteld.
In het Westerkwartier (Leek, Marum, Grootegast en Zuidhorn) zijn alle schoolbesturen P.O. en V.O. betrokken bij de krimpproblematiek. Dit vindt zijn beslag in het RIHP (2013-2016). Op dit moment wordt gewerkt aan het volgend plan (2017-2020). Hierin worden scenario's voor toekomstige ontwikkelingen (daling/groei) voor de onderwijshuisvesting in opgenomen.
in onze gemeente is geen sprake van een leerlingendaling in algemene zin, juist een stijging van aantal leerlingen PO
In totaliteit is het aantal leerlingen in Delft stabiel. Er is slechts sprake van krimp en groei per school. Plannen om dit te verbeteren in een integraal huisvestingsplan (IHP) zijn nu in uitvoering.
Leusden neemt reeds met behulp van een procesbegeleider deel aan een stuurgroep rond leerlingendaling.
Met uitzondering van enkele gemeenten is leerlingendaling een landelijk voorkomend probleem. Mijns inziens doen we er goed aan veel flexibeler te bouwen op zodanig wijze dat daar waar de vraag is, het gebouw (tijdelijk) wordt geplaatst. We zouden af moeten van gebouwen die ten minste 40 tot 60 jaren staan, voor een groot deel van de tijd leegstand kennen en om die reden meer moeten kijken naar de vraag naar onderwijs.

momenteel zijn we net gestart met een projectleider leerlingdaling
ondersteuning is al geregeld
Onze huidige prognose is van 2014. Binnenkort volgt een nieuwe prognose. Ben benieuwd hoe het dan staat met het onderwerp leerlingdaling
Op 10 december 2015 heeft de gemeente deelgenomen aan een van de vijftien in opdracht van OCW door LVO georganiseerde regionale bijeenkomsten over leerlingendaling.
Op basis van ruimtebehoefte kijken we naar leerlingdaling.
Op stadsniveau (gemeente Enschede) is er geen sprake van krimp (er wordt zelfs een lichte groei voorzien (0-0,5%); de krimp manifesteert zich in twee kleinere kernen die onderdeel uitmaken van de gemeente Enschede (Boekelo en Lonneker) Vanuit dit gezichtspunt staat het onderwerp wel op de radar, maar heeft het geen prioriteit.
Opmerkelijk vindt ik deze enquête aangezien het fenomeen leerlingendaling reeds speelt sedert 2005. Onze gemeente heeft in dit kader verdergaande afspraken gemaakt met schoolbesturen. Hierbij heeft ook een politieke afstemming plaatsgevonden. De sanering van onderwijslocaties is bij onze gemeente nagenoeg afgerond.
Oud-Beijerland ligt op het eiland Hoeksche Waard. De grootste schoolbesturen in het primair onderwijs (openbaar en protestants-christelijk) werken op het eiland/de regio. Overleg met de partners op gemeentelijk niveau valt dus grotendeels samen met overleg met de partners op regionaal niveau.
Plicht om schoolbesturen van alle origine en richtingen samen te laten komen in Samenwerkingsverbanden versnellen, dit vergemakkelijkt het nemen van maatregelen tegen leerlingendaling en werkt vele malen effectiever voor gemeenten.
Wij hebben een schooltje dat dit jaar onder de opheffingsnorm valt maar voor de leefbaarheid willen wij hem toch open houden. De school heeft een prachtig pedagogisch plan gemaakt en onderscheidt zich daarmee, waardoor er bijv. een nieuw gezin is gekomen. Als dependance zouden ze evt. ook prima kunnen fungeren, maar sluiten lijkt uit den boze. Meedenken met het betreffende (Openbare schoolbestuur Soolva) zou denk ik welkom zijn.
Regionaal is inmiddels een procesbegeleider leerlingenrimp ingeschakeld.
Samenwerkingsschool zou mogelijk gemaakt moeten worden zonder gebruik te maken van de mazen in de wetgeving.
Speelt nauwelijks in onze groeigemeente.
we hebben al gebruik gemaakt van ondersteuning (RO groep onderzoek gemeentegrens overschrijdend)
We hebben als gemeente de leerlingendaling gebruikt om de gevolgen daarvan in een breder perspectief te plaatsen. Zo wordt er op dit moment een demografische prognose opgesteld en aan de hand daarvan gaan we bekijken wat de gevolgen daarvan zijn voor andere beleidsvelden van de gemeente. Wij hebben recent met een buurgemeente afgesproken waar mogelijk samen op te trekken. Er zal binnenkort een oriënterend gesprek plaatsvinden met bestuurders in de Achterhoek.
We hebben onlangs opdracht gegeven aan Pronexus Eindhoven om een nieuwe leerlingenprognose voor de basisscholen in onze gemeente op te stellen. Deze prognose is begin oktober a.s. beschikbaar. Verwacht wordt dat er de eerstkomende 5 jaar nauwelijks sprake is van leerlingendaling in het basisonderwijs.
wij hebben al een procesbegeleider!
Wij maken al gebruik van ondersteuning door het ministerie, maar hopen daar ook de komende tijd nog gebruik van te kunnen maken.
Wij worden in onze regio ondersteund door een subsidie van het ministerie. We hebben een kartrekker aangesteld. Geldt ook voor het voortgezet onderwijs.
Wij zien leerlingendaling in relatie met onderwijs over de grens in België.
wij zijn een gemeente, geen schoolbestuur, vraag 3 is dan ook niet relevant. Het openbaar onderwijs is een zelfstandige stichting waardoor de invloed van de gemeente op het totale basisonderwijs en het voorsorteren op leerlingprognoses niet primair bij de gemeente ligt maar een verantwoordelijkheid is van het openbaar en bijzonder onderwijs.

Wij zijn geen schoolbestuur. Dus vraag 3 is niet van toepassing, maar ik moest hem wel invullen om verder te kunnen

7.4 Open vragen gemeenten VO

Heeft u nog opmerkingen ten aanzien van het onderwerp leerlingendaling?
2e trache procesbegeleider is 30 november 2016
Actueel is een leerlingdaling in het VMBO. Deze wordt "gebouwtechnisch" gecompenseerd door een toename in het HAVO/VWO. De fluctuaties in het aantal leerlingen VO zijn voor een deel het gevolg van de ontwikkelingen in een grote gemeente (woningbestand, dependancevorming etc.).
Bij ons is er geen sprake van krimp, maar van heel lichte daling. Er is (nog) geen noodzaak om daar flink op in te zetten.
Binnen de gemeente is één organisatie voor voortgezet onderwijs. De gemeente is voor huisvesting een volledige doordecentralisatie overeengekomen, inclusief economisch eigendom. Hierdoor is de bemoeienis van gemeente met het voortgezet onderwijs beperkt. De gevolgen en problematiek welke ontstaan door leerlingendaling wordt wel met het VO besproken, maar wordt vanuit de gemeente (nog) niet actief op geacteerd.
Binnen onze gemeente is de krimp al een aantal jaar gaande in het basisonderwijs. Ook komend jaar zal door de krimp een school (gedwongen) gaan fuseren. Deze leerlingendaling gaat nu zijn effect hebben op het VO. De gemeente kent, twee VO scholen. één voor praktijkonderwijs en één waarvan de school een onderdeel is van meerdere scholen (waarvan er drie in een gemeente zijn gevestigd). Hier liggen al concrete plannen om de leerlingendaling aan te pakken de komende jaren.
de gemeente Pekela heeft alleen een dislocatie met ca. 300 leerlingen. Stel dat deze opgeheven moet worden dan leidt dit niet tot grote problemen omdat er voldoende onderwijsaanbod is op redelijke afstand
De gemeente Weesp wordt momenteel t.a.v. het voortgezet onderwijs geconfronteerd met een stijging van het aantal leerlingen. De reden is gelegen in de toename van de populariteit (excellent onderwijs) en de ontwikkeling van een nieuwe woonwijk.
De gemeenten Grootegast, Leek, Marum en Zuidhorn hebben samen met de schoolbesturen in deze regio, na het Regionaal Integraal Huisvestingsplan Onderwijs 2013-2016, inmiddels het RIHP 2017-2020 opgesteld. In dit RIHP worden aan de hand van leerlingenprognoses concrete scenario's opgesteld voor samenwerkingsscholen en huisvestingssituaties van scholen voor PO en VO. We betrekken de landelijke en regionale ontwikkelingen bij ons beleid, en komen met voorstellen voor een meerjarig huisvestingsplan. Dit vierjarenplan wordt vastgesteld door de gemeenteraden.
De komende 10 jaar verwachten op onze VO scholen (2) een groei van het aantal leerlingen.
De krimp in mijn gemeente/regio is klein. Krimp is nog geen thema, maar leerlingaantallen worden wel gemonitord.
De leerlingendaling is een vereiste om op middellange termijn weer op de juiste verhouding tussen onderwijshuisvesting en aantal leerlingen te komen.
De nieuwbouw is gebaseerd op de langer termijn prognose en wordt er dus rekening gehouden met de daling van de leerlingaantallen.
De prognose voor Enschede laat eerst een heel lichte daling zien (-2%) maar later een lichte stijging (+3%). Overall kun je stellen dat de situatie in Enschede stabiel blijft.
De vragen zijn erg gericht op het gegeven dat er flinke leerlingendaling zou zijn. De prognoses voor onze gemeente en regio zijn zodanig dat dit erg lijkt mee te vallen.
De werkorganisatie CGM (Cuijk, Grave, Mill en Sint Hubert) heeft in opdracht van de drie gemeentebesturen voor elke gemeente een notitie Demografische ontwikkeling 2015-2025 opgesteld. De prognoses zijn opgesteld door ABF Research (Primos bevolkingsprognose en Orpheus leerlingenprognoses voor het basisonderwijs). In afgeleide zin is daarmee ook inzicht in de ontwikkeling van de VO-scholen in Cuijk, Grave en Mill in de periode 2015-2025. De gemeenten Cuijk, Grave en Mill en Sint Hubert hebben elk (enkel) een vestiging van het Merletcollege (OMO) binnen hun gemeente. De

VO-scholen hebben in regionaal verband tot nu toe weinig behoefte getoond om het onderwerp leerlingendaling gezamenlijk op te pakken.
De wijze waarop het Voortgezet Onderwijs omgaat met leerlingendaling is wisselend. Er zijn maatregelen genomen binnen het VMBO, waar drie VMBO-scholen zijn samengevoegd. Dit was echter alleen mogelijk omdat deze drie scholen één bestuur hadden. Het overleg over de aanpak van leerlingendaling ten aanzien van HAVO en VWO verloopt moeizaam.
Dit geldt ook voor PO in gemeente Almere: Er is niet direct sprake van krimp in de gehele stad, maar meer wijkgericht. Oftewel, wijken die krimpen tegenover wijken die enorm groeien. Overleg met de schoolbesturen richt zich met name op spreiding van scholen over de stad. Leerlingaantallen zijn daarbij uiteraard onderwerp van gesprek, maar leerlingendaling wordt hier niet als probleem gedefinieerd.
Door een breed aanbod en de kwaliteit van het onderwijs is de leerlingendaling op dit moment niet aan de orde in onze gemeente.
Er is een nieuw IHP opgesteld, dat binnenkort vastgesteld gaat worden. Hierin is het thema krimp opgenomen. Net als voor primair onderwijs maken we afspraken over het gebruik van leegstaande lokalen. Voor de gemeente is dit de beginfase. Het schoolbestuur is sorteert natuurlijk al langer op dit krimp voor. Na vaststelling IHP zal thema krimp ook in de LEA worden opgenomen, waar het verder kan worden uitgediept voor zowel VO als BO
Er staat een vraag in de enquête die ingevuld moet worden door het schoolbestuur maar deze enquête is ingevuld door de gemeente.
Er wordt in onze gemeente reeds een aanvraag voorbereid
Gebleken is dat juist de regelgeving het goed anticiperen op leerlingdaling in het VO in de weg staat. Zeer teleurstellend.
Geen opmerkingen. Onze gemeente staat aan de vooravond van een ambtelijke fusie per 1 januari 2017 en een gemeentelijke herindeling per 1 januari 2019. Op dit moment is de leerlingendaling in het VO nog niet urgent. Het gaat ook maar om één relatief kleine school, die onderdeel uitmaakt van een grotere organisatie, in andere gemeenten.
Het aantal leerlingen verloopt volgens de prognose in 2015 van 1121 II naar in 2025 1075 II. Als gemeente overleggen wij niet expliciet over de afname van deze leerlingen. In de REA en LEA wordt wel gesproken over de onderwijshuisvesting waar dit een onderdeel van uitmaakt.
Het thema "leerlingendaling" maakt deel uit van de gemeentelijke plannen om te komen tot een nieuw Integraal Onderwijs Huisvestingsplan PO/VO. Start project: 1e kwartaal 2017
het thema kan alleen effectief aangepakt worden als het gecombineerd wordt met andere issues. in ons gebied bijvoorbeeld met aardbevingen en scholenbouw, maar ook integrale kindvoorzieningen. we moeten blijven zoeken naar oplossingen en kansen die maximaal inspelen op veranderingen in de maatschappij. daarbij hoort ook de "inrichting" van het onderwijs en de wijze waarop lesgegeven wordt (individuele leerlijnen, etc) waarbij ook flexibel ingespeeld moet worden op de veranderende vraag op de arbeidsmarkt.
In Amstelveen is sprake van een stijging van het aantal leerlingen de komende 20 jaar. Dat geldt ook voor Amsterdam. In de regio is wel sprake van een daling, maar nog niet zorgwekkend.
In de gemeente Lingewaard is een o.g.v. leerlingendaling opgestelde startnotitie aanleiding om verder onderzoek uit te voeren naar de demografische ontwikkeling van de gehele bevolking. Daarbij zal dan gemeentebreed in beeld worden gebracht wat de krimp maar ook een andere bevolkingssamenstelling voor gevolgen heeft voor de beleidsvelden waar de gemeente een verantwoordelijkheid voor heeft. Dus b.v. ook voor WMO voorzieningen en bibliotheek en Jeugdwerk enz.
In de gemeente Zaanstad zien we conform de leerlingenprognoses een lichte daling van het leerlingenaantal. Deze prognoses houden echter geen rekening met de geplande bouwplannen en de bouwopgave die binnen Zaanstad ligt. Hiermee rekening houdende zal er geen sprake zijn van een leerlingendaling.

In deze regio is al een procesbegeleider leerlingendaling aangetrokken en die begeleidt het proces rond de nieuwe RPA.
Heiloo heeft alleen een junior college, nevenvestiging. De hoofdvesting is in Alkmaar. Overleg vindt daardoor regionaal en niet lokaal plaats.
In het kader van doordecentralisatie momenteel belangrijk onderwerp van gesprek. geplande doordecentralisatie voor VO medio 2017
In het samenwerkingsverband wordt gekeken naar mogelijke oplossingen. Het nadeel is de schoolbesturen onderling elkaar nog zien als concurrent. Onderhandelingen over mogelijke oplossingen lopen hierop weleens stuk. Gelukkig neemt dit gevoel naar elkaar toe wel af.
In Oirschot hebben we vooralsnog niet te maken met leerlingendaling in het voortgezet onderwijs. O.b.v. prognoses verwachten we dit pas op langere termijn.
Inmiddels is met steun van uw ministerie een begeleider aangesteld, die de schoolbesturen in de regio ondersteunt.
Leerlingdaling op grond van demografische ontwikkelingen is in onze gemeente een kleine zorg. Die krimp is beperkt, daar wordt goed op geanticipeerd door betrokkenen. Leerlingdaling vanwege toestemming aan nieuwkomers om een nieuwe VO school te starten is in onze gemeente een hele grote zorg. Die ontwikkeling kan het onderwijsveld ontwrichten en leiden tot het stoppen van bestaande scholen, of tot financiële problemen leiden met een slechte invloed op de onderwijskwaliteit.
leerlingendaling in de gemeente Stichtse Vecht is marginaal aan de orde. Noch in het PO noch in het VO worden de komende jaren grote stijgingen of dalingen verwacht. De VO scholen in Stichtse Vecht trekken verhoudingsgewijs veel leerlingen uit de Stad Utrecht m.n. Leidsche Rijn.
Leerlingendaling is een gevoelig onderwerp voor schoolbesturen. Je moet hier als gemeente uiterst voorzichtig mee omgaan. In 2015 is voor onze regio een transitieatlas leerlingendaling opgesteld door een extern bureau in opdracht van de schoolbesturen en gemeenten in onze regio. Deze transitieatlas is niet bij alle partijen in goede aarde gevallen. De schoolbesturen VO in onze regio laten nu zelf een onderzoek uitvoeren door een extern bureau, ze willen hier heel duidelijk zelf regie op houden.
Leerlingendaling is natuurlijk een autonoom proces en gaat over meer dan huisvesting. Goed om met elkaar te zoeken naar gevolgen en vooral hoe je met elkaar de kansen kunt grijpen. Bij ons is aanpassing van de huisvesting al meegenomen in ver/nieuwbouwplannen. Overige gevolgen en kansen worden reeds goed lokaal en regionaal opgepakt, maar in het verlengde daarvan wil men in de regio nog een stap maken voor de ondersteuning daarvan.
mbt behoefte aan ondersteuning: is reeds ingevuld door toekenning van subsidie voor projectleider. Specifiek mbt VO loopt aanvraag ikv tweede tranche.
Met 3 gemeenten hebben we een gemeenschappelijke regeling voor de huisvesting. binnen de regeling is de ontwikkeling in leerlingenaantallen gedifferentieerd. Het levert toch wat meer druk op in de overleving, een verkapt schoolstrijd.
momenteel zijn we net gestart met de procesbegeleider leerlingdaling in samenwerking met de beider scholen op Schiermonnikoog
Of er ondersteuning nodig is vanuit OCW is niet duidelijk, dus het antwoord op de vorige vraag moet een "vraagteken" zijn, echter die optie wordt niet aangeboden.
Ondersteuning is inmiddels ingeschakeld door middel van het opstellen van een transitieatlas
Onze regio heeft de komende tien jaar te maken met een groeiend aantal leerlingen.
Op 13 juli 2016 zijn wij gestart met Regionale procesbegeleiding leerlingendaling Asten-Someren door de RO Groep.
Op dit moment is in onze gemeente nog niet echt sprake van daling van leerlingenaantallen in het VO. De afgelopen jaren hebben we bij beide schoolgebouwen nog een (tijdelijke) uitbreiding gerealiseerd. Volgens de leerlingenprognoses zit de top in 2016. Dit sluit aan bij de krimp in het basisonderwijs, die al vanaf 2012 in gang is gezet. Doordat beide VO-scholen ook een regionale werking hebben is het onduidelijk hoe de leerlingenaantallen zich zullen ontwikkelen.

Procesbegeleiders krimp zijn al aan het werk in PO en VO (oa transitie-atlas opgesteld)
regionaal en per schoolsoort zijn verschillende besturen/directies nog in de ontkenningfase
Ter informatie: we hebben in onze gemeente een relatief kleine afdeling van een scholengemeenschap uit de buurgemeente. Zorg is (en blijft) of de scholengemeenschap deze lokatie (bij verdere krimp) in stand blijft houden.
Uiteindelijk is het vooral aan de schoolbesturen om hier op te sturen. leerlingendaling gaat spelen maar verloopt in het VO bij ons geleidelijk. Uiteindelijk is er wel behoefte aan financiële ondersteuning bij scholen en gemeenten om de frictiekosten op te vangen.
Vanuit onze gemeente hebben wij niet te maken met leerlingendaling. Maar we spreken met de regio wel over de noodzakelijke huisvestingscapaciteit. Vanuit die invalshoek kan ik de enquête niet invullen. De beantwoording geeft nu een verkeerd beeld, aangezien wij wel met de regio hierover in gesprek zijn. Binnen de gemeente en regionaal dat kan dus verschillen. Als u hierover nog vragen heeft hoor ik die graag. Met vriendelijke groet, Yvon Remers
Voorlopig is tot ca 2020-2025 sprake van leerlingstijging in het VO; daarna is sprake van lichte daling. Per saldo is het aantal leerlingen over 20 jaar ongeveer gelijk aan nu. Afhankelijk van woningbouw zal blijken of er sprake is van stabilisatie dan wel groei. Forse krimp zal niet aan de orde zijn (ook niet in PO).
We hebben 1 scholengemeenschap voor vo in Deventer en met het schoolbestuur overleggen we veel over het onderwerp prognose, leerlingenaantal en ruimtebehoefte, maar niet in LEA-verband daarom heb ik die eerdere vragen met nee beantwoord.
We hebben dit jaar nieuwe prognoses laten opstellen voor het basisonderwijs, speciaal basisonderwijs en voortgezet onderwijs. Bij ons in de gemeente daalt het geleidelijk. Dit onderwerp komt wel in diverse overleggen met het onderwijs aan de orde.
Wet- en regelgeving met betrekking tot verdergaande samenwerking tussen scholen werkt belemmerend.
Wij hebben geen voortgezet onderwijs in onze gemeente, waar de gemeente een 'zorgplicht' voor heeft. Hierom is onze inzet hierop ook laag. Indien er ontwikkelingen zijn bespreken wij dit met de koepels van PO & VO onderwijs maar dan meer in de zin van oriëntatie en gemeenschappelijkheid.
Wij zijn al een aantal jaren in overleg met het schoolbestuur voor VO in onze gemeente, omdat deze nevenvestiging op termijn wordt samengevoegd met de hoofdvesting in een andere gemeente. Deze plannen zijn uitgesteld vanwege een toename van leerlingen op beide locaties. Het was derhalve voor mij moeilijk om deze vragen over leerlingendaling te beantwoorden.
Zie eerder genoemd. Leerlingendaling bij het VO is bij ons nu niet aan de orde. Wel bij het primair onderwijs, wat effect zal hebben voor VO op langere termijn. Dit onderwerp staat niet specifiek op de agenda. Komt bijvoorbeeld aan de orde bij overlegsituaties (bijv. OOGO) mbt de situatie bij het primair onderwijs (wel leerlingdaling). Bij dit overleg zit ook schoolbestuur VO. Dus nu nog niet actief met schoolbestuur VO in overleg over leerlingendaling bij VO.

7.5 Open vragen provincies

Heeft u nog opmerkingen ten aanzien van het onderwerp leerlingendaling?

Aantallen leerlingen worden al jaren gemonitord in Zeeland. In opdracht van Provincie en in overleg met gemeenten en scholen wordt dit onderzoek uitgevoerd door ZB. Op korte termijn wordt overleg tussen PO (CPOZ) en Provincie opnieuw gestructureerd. In het Zeeuws Besturen Overleg vindt afstemming plaats tussen VO, MBO en Hoger en Wetenschappelijk Onderwijs in Zeeland. Afstemming tussen Provincie, gemeenten, werknemersorganisaties en bedrijven vindt gestructureerd plaats in Zeeuws Arbeidsmarkt Overleg.
Geen provinciaal beleidsterrein, zijn vraagstukken tussen gemeenten, onderwijsinstellingen en het Rijk
In Fryslân geldt dat het onderwerp erg verschilt per regio. In de krimpregio NOF is er volop bewust zijn

en wordt gewerkt aan planvorming. In andere regio's is het minder urgent. Het is lastig om de vragen in het algemeen in te vullen.

Oberon

Postbus 1423, 3500 BK Utrecht

t 030 230 60 90 | f 030 230 60 80

info@oberon.eu | www.oberon.eu

Utrecht, 12 oktober 2016

In opdracht van Ministerie OCW, team leerlingendaling, Harco Dijkstra